

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS
TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**EIROPAS SAVIENĪBAS PIEVIENOŠANĀS EIROPAS
CILVĒKTIESĪBU KONVENCIJAI TIESISKĀS SEKAS**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Kristīne Markus**
Studenta apliecības nr.: km09003
Darba vadītājs: Dr.iur., doc. Artūrs Kučs

RĪGA 2012

Anotācija

ES pievienošanās ECK ir bijis pretrunīgs un ilgstošs diskusiju objekts. Sakarā ar Lisabonas līgumā noteikto pievienošanos, 2011.gada 19.jūlijā sabiedrībai tika atklāts Līguma par Eiropas Savienības pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību konvencijai projekts.

Darba mērķis ir noteikt, kādas tiesiskās sekas radīsies, kad ES pievienosies ECK, kā arī izprast, kā šādi fundamentāli grozījumi ietekmēs indivīdus Eiropas Savienībā. Tā kā ES pievienošanās ECK rezultātā radīs centralizētu un vienotu pamattiesību aizsardzības mehānismu Eiropā, darbā tiks apskatīti tādi problemātiskie aspekti kā ES kompetences pārbaude, līdzatbildētāja un iepriekšējās iesaistīšanas mehānismu sekas, noregulētas savstarpējās attiecības starp EST un Eiropas Cilvēktiesību tiesu, kā arī ES atbildības izmaiņas sakarā ar abu tiesu hierarhisko stāvokļu maiņu.

Annotation

EU accession to the ECHR has been an object for contradictory and sustained discussions. With respect to the accession laid down in the Treaty of Lisbon the Draft Agreement on EU Accession to the European Convention on Human Rights was published on 19 July 2011.

The goal of the study is to determine which legal consequences will arise after the EU accession to the ECHR, as well as to understand the fundamental changes concerning individuals in EU. As the EU accession to ECHR will establish a centralized and united mechanism of humans rights protection in Europe, in a study the review of the problematic issues such as EU competence, co-respondent and prior involvement mechanism, unregulated correlation between ECJ and ECtHR, as well as the changes of the EU responsibility due to hierarchical changes of both courts will be evaluated.

Atslēgas vārdi

Eiropas Savienība, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, pievienošanās, Eiropas Savienības atbildība, cilvēktiesību aizsardzība, Pievienošanās līguma projekts, līdzatbildētāja mehānisms, iepriekšējas iesaistīšanās mehānisms.

Saturs

Anotācija.....	2
Annotation	3
Atslēgas vārdi	4
Saturs	5
Ievads.....	6
1. Eiropas Savienība un Eiropas Padome - divas neatkarīgas organizācijas cilvēktiesību aizsardzībai	8
1.1. Eiropas Savienība	8
1.2. Eiropas Padome un Eiropas Cilvēktiesību konvencija	12
2. Cilvēktiesību aizsardzības mehānismi Eiropas Savienībā un Eiropas Padomē.....	15
2.1. Aizsardzības mehānisms Eiropas Savienībā.....	15
2.2. Aizsardzības mehānisms Eiropas Cilvēktiesību tiesā.....	22
3. Vēsturiskā sadarbība starp Eiropas Savienības tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu.....	24
3.1. Eiropas Kopienu tiesas (tagad Eiropas Savienības tiesas) skatījums uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi	24
3.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un attieksme pret Eiropas Kopienu (Eiropas Savienības) tiesībām	27
3.3. Attiecības starp Eiropas Savienības tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās	30
4. Līguma par Eiropas Savienības pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību konvencijai projekts	33
4.1. Pievienošanās līguma projektā ietvertās tiesības un pienākumi	33
4.2. Līdzatbildētāja mehānisms	34
4.3. ES iepriekšējās iesaistīšanās mehānisms	36
4.4. ES pievienošanās ECK problēmjautājumi	38
Kopsavilkums	43
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	44

Ievads

No pagājušā gadsimta septiņdesmitajiem gadiem lolotā ideja par centralizētāku un vienotāku pamattiesību aizsardzību Eiropā ir praktiski piepildījusies, proti, 2011.gada 19.jūlijā tika publicēts Līguma par Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai projekts (turpmāk tekstā - Pievienošanās līguma projekts), kas atklāja perspektīvu, kurā pēc Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai darbosies Eiropas Savienības tiesa un Eiropas Cilvēktiesību tiesa.

Darba autore ir izvēlējusies rakstīt bakalaura darbu par tēmu „Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai tiesiskās sekas”, ņemot vērā tās šī brīža aktualitāti sabiedrībā, kā arī to, ka šāda pievienošanās fundamentāli grozīs cilvēktiesību aizsardzību Eiropas mērogā.

Dotā tēma ir apskatīta un izpētīta Latvijā tikai līdz tam brīdim, kad tika atklāts Līguma par Pievienošanās līguma projekts saturs. Pievienošanās līguma projektā tiek atklāti divi jauni mehānismi, kas tiek ieviesti specifiski Eiropas Savienības pievienošanās sakarā, proti, līdzatbildētāja mehānisms, kā arī iepriekšējas iesaistīšanās mehānisms. Ņemot vērā faktu, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijai pirmo reizi pievienosies starptautiska organizācija, kura pie tam vēl pati nodrošina līdzvērtīgu Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktu pamattiesību aizsardzību, tad izmaiņas un īpašu procedūru ieviešana, no vienas puses, ir attaisnojama un pat nepieciešama, kaut arī, no otras puses, tā rada Eiropas Savienības īpašu stāvokli attiecībā pret pārējām 47 Eiropas Cilvēktiesību konvencijas parakstītājvalstīm.

Darba mērķis ir atbildēt uz jautājumu, kādas tiesiskās sekas rodas sakarā ar to, ka Eiropas Savienība kā nošķirts tiesību subjekts, valstu apvienība, iestāsies citā cilvēktiesību sargājošā tiesiskā kārtībā, proti, Eiropas Cilvēktiesību konvencijā.

Lai varētu saprast pievienošanās nozīmīgumu, ir nepieciešams aptvert atšķirības starp pašu Eiropas Savienību un Eiropas Padomi, kā arī abu starptautisko organizāciju iedibināto cilvēktiesību aizsardzību. Tomas Manns, kas ir viens no 20.gs. ievērojamākiem rakstniekiem, ir rakstījis, ka „tikai ar salīdzināšanu mēs varam atšķirt sevi no citiem un atklāt, kas mēs esam, lai kļūtu par to, kam mums jābūt”¹. Tieši salīdzinot Eiropas Savienības un Eiropas Padomes vēsturi, Eiropas Savienības tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas attīstīto pamattiesību aizsardzības praksi un tiesu savstarpējo mijiedarbību, ir iespējams aptvert tās atšķirības un sekas, kas tiks centralizētas, par vienotu „mērauklu” pieņemot Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

¹ “Denn nur durch Vergleichung unterscheidet man sich und erfährt, was man ist, um ganz zu werden, was man sein soll.” –Mann T., Joseph in Ägypten (1933) (citēts un tulkots pēc Currie David P., The Constitution of the Federal Republic of Germany (1994))

Tēmas izpētei darba autore izmantos tiesisko regulējumu, kas attiecas uz cilvēktiesību aizsardzību Eiropas Savienībā un Eiropas Padomē, Eiropas Savienības tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus, citus starptautiskos dokumentus, kas attiecas uz pievienošanās procesu, kā arī aktuālo juridisko diskusiju atspoguļojošo periodiku un publikācijas. Tā kā šāda veida informācija, kas tieši attiecas uz Pievienošanās līguma projektu, pārsvarā bija pieejama angļu valodā, darba autore vairākus izmantoja literatūru un avotus angļu valodā, kurus tulkoja uz latviešu valodu.

Darba autore izvirza sekojošus bakalaura darba uzdevumus:

- Apzināt šīs tēmas aktuālo tiesisko noregulējumu un pievienošanās procesa statusu;
- Izsekot izvēlētajās tēmas vēsturiskai attīstībai un tam sekojošai attīstībai;
- Noteikt iespējamo turpmāko pievienošanās procesa attīstību un pievienošanās procesa rezultātā radīto sekas ietekmi uz pamattiesību aizsardzību Eiropā;

Darbā izmantotās zinātniskās pētniecības metodes: 1) salīdzinošā metode - izmantojot divu dažādu starptautisku organizāciju – Eiropas Savienības un Eiropas Padomes, abu tiesu attīstītās tiesu prakses pamattiesību aizsardzības veidu un apmēru salīdzināšanu; 2) vēsturiskā metode – izpētot vēsturisko attīstību cilvēktiesību aizsardzībai Eiropas Savienībā un Eiropas Padomē; 3) analītiskā metode – analizējot dažādos normatīvos aktus attiecībā uz pamattiesību aizsardzību un veicot secīgu šo aktu analīzi; 4) induktīvā metode – no atsevišķu līdzekļu un mehānismu noteikšanas nonākot pie vispārīgiem secinājumiem; 5) deduktīvā metode – no vispārīgiem faktiem izsecinot atsevišķus svarīgus secinājumus; 6) loģiskā metode – secīgi analizējot regulējumus un nonākot pie likumsakarīgiem secinājumiem; 7) gramatiskā – interpretējot tiesību normu tekstus no angļu valodas un nonākot pie secinājumiem; 8) teleoloģiskā – meklējot abu starptautisko organizāciju tiesiskajos regulējumos un atsevišķo tiesu praksēs mērķus un līdzekļus pilnvērtīgas cilvēktiesību aizsardzības sasniegšanai un 9) sistēmiskā metode – izpētīt tiesiskā regulējuma vietu un sekas cilvēktiesību aizsardzības kopējā struktūrā Eiropā.

Darbs sastāv no pirmā nodaļas, kurā apskata īsu abu starptautisko organizāciju vēsturisku attīstību, kas sargā cilvēku pamattiesības, otrā nodaļa apskata skaidri nodalītus mehānismus abu organizāciju starpā. Savukārt trešā nodaļa tiek koncentrēta uz vēsturisko sadarbību starp Eiropas Savienības tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu, kam seko darba ceturtnā nodaļa, kurā tiek analizēti pievienošanās problemātiskie aspekti. Darbs tiek noslēgts ar kopsavilkumu ar svarīgākajiem secinājumiem un tēzēm, kas ir radušās bakalaura darba rezultātā.

1. EIROPAS SAVIENĪBA UN EIROPAS PADOME - DIVAS NEATKARĪGAS ORGANIZĀCIJAS CILVĒKTIESĪBU AIZSARDZĪBAI

Cilvēktiesības kā tiesību kopums un to aizsardzība ir mūsdienu pasaules neatņemama sastāvdaļa. Cilvēktiesību vispasaules atzīšana, lai gan ne vienprātīgā izpratnē, tomēr liecina par taisnīguma, līdztiesīguma un demokrātijas esamību un veiksmīgu attīstību mūsdienu sabiedrībā. Cilvēktiesības nav stagnējoša vērtība, tās attīstās līdz ar sabiedrību, līdz ar to gan to izpratne, gan attiecīgi aizsardzība atšķiras ne vien dažādās pasaules vietās, bet arī attiecīgu kultūru, reliģiju un sabiedrību ietvaros. Patiesībā, cilvēktiesību izpratne un aizsardzība var atšķirties pat viena kontinenta ietvaros, kā, piemēram, tas ir Eiropā.

No 20.gadsimta vidus līdz mūsdienām Eiropā ir izveidojušās un šobrīd pastāv divas neatkarīgas, starptautiskas organizācijas, kuras abas aizsargā cilvēktiesības un pamatbrīvības: Eiropas Savienība un Eiropas Padome. Ja Eiropas Savienības pirmsākumos pamatā bija ekonomiski un politiski mērķi, kas tikai vēlāk, straujas un veiksmīgas dalībvalstu integrācijas rezultātā, no Eiropas Savienības pieprasīja arī pamattiesību ievērošanu un aizsardzību. Savukārt Eiropas Padome jau no tās dibināšanas primāri koncentrējās uz cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību, kuras bija noteiktas atsevišķā dokumentā – Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, līdz ar to tā ne vien tā tiek uzskatīta par cilvēktiesību „sargsuni” Eiropā, bet tā arī nosaka standartu un vadlīnijas to aizsardzībai 47 Eiropas valstīm.

Autore uzskata, ka, lai būtu iespējams līdz niansēm izprast būtiskākās atšķirības starp pamattiesību aizsardzību Eiropas Savienībā un Eiropas Padomē, kā arī šo organizāciju dažādos mērķus un vērtības, ir nepieciešams apskatīt katru subjektu nošķirti, izvērtējot to vēsturisko attīstību un savstarpējās atšķirības.

1.1. Eiropas Savienība

Eiropas Savienības, kā šī brīža 27 dalībvalstu ekonomisku un politisku partnerības,² vēsture tika aizsākta 1951.gada 18.aprīlī, Parīzē, parakstot Līgumu par Eiropas Ogļu un tērauda kopienas izveidi.

Līgums par Eiropas Ogļu un tērauda kopienas (turpmāk tekstā - EOTK) izveidi³, kas tika parakstīts starp sešām valstīm – Vāciju, Franciju, Beļģiju, Nīderlandi, Luksemburgu un Itāliju, nodrošināja tā galvenā mērķa izpildi, proti, kontroli pār tērauda un ogļu ražošanu

² Eiropas Savienības portāls. Materiāls par Eiropas Savienību. Pieejams: http://europa.eu/abc/panorama/index_lv.htm [aplūkots 2012.gada 14 aprīlī]

³ Eiropas Ogļu un Tērauda kopienas dibināšanas līgums, 1951.gads.

(stratēģiski svarīgu izejvielu, kas varētu tikt izmantotas kara apstākļos).⁴ EOTK tika noslēgts kā terminēts līgums uz 50 gadiem, līdz ar to, jau sākot ar 2002.gadu⁵, tas ir zaudējis savu spēku. Tomēr, lai arī sākotnēji iecerēts kā kontroles mehānisms, savā būtībā EOTK saturēja sevišķu regulējumu gan dalībvalstu lemšanas spējas nodošanu konkrētajā jomā, gan arī noteica četru institūciju - Augstās iestādes, Parlamentārās asamblejas, Ministru padomes, Eiropas Kopienu Tiesas esamību⁶.

1957.gada 25.martā Romā tika parakstīti divi līgumi par vēl divu papildus kopienu izveidi, proti, Līgumi par Eiropas ekonomiskās kopienas (turpmāk tekstā - EEK)⁷ un Eiropas atomenerģijas kopienas (turpmāk tekstā - Euratom)⁸ izveidi.⁹ Atšķirībā no EOTK līguma, šiem līgumiem netika noteikts darbības laiks. Līgumus parakstīja tās pašas sešas valstis, kas parakstīja EOTK, bet šoreiz tas tika sastādīts četrās oficiālajās šo valstu valodās, proti, vācu, franču, itāļu un holandiešu. EOTK, EEK un Euratom līgumi turpmāk dēvēti par Dibināšanas līgumiem jeb Pamatlīgumiem. Divas institūcijas tika apvienotas un dalītas ar EOTK, tas ir, Eiropas Kopienu tiesa un Parlamentārā asambleja, bet savukārt Ministru padome un Komisija kā izpildvaras institūcija tika izveidotas katrai kopienai atsevišķi.¹⁰

Šie trīs dibināšanas līgumi atšķirās arī saturiskā ziņā. EOTK līgums kopumā paredzēja izveidot vienotu tirgu oglēm un tēraudam, savukārt EEK līgums paredzēja tā pamatā izveidot ekonomisku kopienas. Jau sākotnēji EEK līguma preambulā tika norādīti tādi mērķi, kā veidot arvien ciešāku savienību starp Eiropas tautām un noturēt un stiprināt mieru un brīvību, tādējādi norādot līguma garu, kas tika arī turpmāk ievērots arī, piemēram, no Eiropas Kopienu tiesas (tagad Eiropas Savienības tiesas) puses.¹¹ Tā kā katrai kopienai bija savas atsevišķas iestādes, kas nebija ne vien neērta, bet arī šķēršļus radošs pārvaldes mehānisms, tad 1965.gada 08.aprīlī Briselē tika parakstīts, tā sauktais, Apvienošanās līgums¹², kurš paredzēja nevis

⁴ Treaty Establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty. http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_en.htm [aplūkots 2012.gada 14.aprīlī]

⁵ Cuthbert M. Nutshells E.U. law in a nutshell, fifth edition. London: Sweet & Maxwell, 2006, p. 1.

⁶ Craig P., De Búrca G. EU law: text, cases, and materials, fifth edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 5.

⁷ Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (1957) (konsolidētā versija), Oficiālais Vēstnesis C 325, 2002.gada 24.decembris.

⁸ Konsolidēts Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (1957), Oficiāls Vēstnesis C 84, 2010.gada 30.marts

⁹ Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 3.

¹⁰ Craig P., De Búrca G. EU law: text, cases, and materials, fifth edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 6

¹¹ Steiner J., Woods L. and Twigg - Flesner C. EU law, ninth edition. New York: Oxford University press, 2006, p. 3

¹² Apvienošanās līgums. Līgums par vienotas Eiropas Kopienu Padomes un vienots Eiropas Kopienu komisijas izveidi (8. Aprīlis 1965), Oficiālais Vēstnesis 152, 1967.gada 13.jūlijs.

apvienot Kopienas savā starpā, bet gan apvienot trīs komisijas un trīs Padomes, izveidojot vienu, kopīgu Komisiju un Padomi visām trim kopienām.

Kā nākamais attīstības solis sekoja paplašināšanās. Proti, 1973.gada 1.janvārī Kopienām pievienojās trīs jaunas dalībvalstis: Lielbritānija, Īrija un Dānija. 1981.gadā pievienojās Grieķija, tai 1986.gadā sekoja Portugāle un Spānija.¹³

Būtiski, ka 1986.gadā tika parakstīts Vienotais Eiropas akts¹⁴ starp tobrīd 12 (divpadsmit) esošajām dalībvalstīm, nosakot kā izšķirošo mērķi visu barjeru, kas traucē izveidot vienotu iekšējo tirgu, likvidāciju līdz 1992.gada 31.decembrim.¹⁵ Akts saturēja arī institucionālas izmaiņas, proti, paātrinot Kopienas lēmumu pieņemšanas procedūru, cita starpā piešķirot daudz lielākas pilnvaras Eiropas Parlamentam.¹⁶ Vienotais Eiropas akts līdz šim bija būtiskākais grozījums Dibināšanas līgumos un tas saturēja daudz skaidrāku vīziju par Kopienas virzību integrācijas procesā.

Māstrihtā, 1992.gada 07.februārī tika parakstīts līdz šim iespaidīgākais līgums, proti, Līgums par Eiropas Savienību (turpmāk tekstā - LES)¹⁷. LES sastāvēja no divām atsevišķām daļām: viena daļa līguma grozīja Līgumu par EEK, pārdēvējot to par Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, savukārt otra daļa bija noteikta kā pilnīgi nošķirts, jauns līgums (LES). LES ieviesa trīs pīlāru sistēmu, nosakot, ka pirmajā pīlārā ietilpst kompetences, kas izriet no Eiropas Kopienām, Euratom un EOTK, otrajā un trešajā pīlārā iekļaujot kopējus principus un sadarbību tādās jomās kā ārlietas un drošība, kā arī aizsardzība un iekšlietas un tieslietas. Pie tam, LES saturēja dalībvalstīm politiski jutīgu jautājumu par pilnu ekonomisko un monetāro savienību (ar vienotu valūtu – EUR (euro)), sākot ar 1999.gadu. Pamatnoteikums, lai dalībvalsts iekļautos Monetārajā Savienībā, ir, tā saucamo, Māstrihtas kritēriju izpilde. Trešais un nozīmīgais jaunievedums attiecas uz Savienības pilsonību, proti, īpaši labvēlīgus pārvietošanās brīvības, balsošanas un citus noteikumus tām personām, kas ir dalībvalstu rezidenti (nevis tikai pilsoņi).¹⁸

1995.gadā pievienojās ES pievienojās Austrija, Somija un Zviedrija.

Amsterdams līgums¹⁹, kas tika parakstīts 1997.gadā, grozīja dibināšanas līgumu tekstus un numerāciju, stingrāk nodalīja katra pīlāra robežas ES ietvaros un noteica īpašu

¹³ Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 3 - 6

¹⁴ Vienotais Eiropas Akts. Oficiālais Vēstnesis, L 169, 1987.gada 29.jūnijs

¹⁵ Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner C. EU law, ninth edition. New York: Oxford University press, 2006, p. 6

¹⁶, p. 11

¹⁷ Līgums par Eiropas Savienību, konsolidētā versija, Oficiālais Vēstnesis C 83, 2010.gada 30.marts.

¹⁸ Steiner J., Woods L. and Twigg - Flesner C. EU law, ninth edition. New York: Oxford University press, 2006, p. 6-8

¹⁹ Amsterdams līgums. Oficiālais vēstnesis C 340, 1997.gada 10.novembris

sistēmu, kas ļāva dalībvalstīm veikt integrācijas procesus un sadarbību dažādos līmeņos.²⁰ Nicas līgums²¹ tika parakstīts Nicā 2001.gada 26.februārī. Tā galvenais mērķis bija sagatavot Savienības institūcijas gaidāmajai ES paplašināšanās. Nicas līguma sagatavošanas laikā (2000.gadā) tika akceptēts Eiropas Savienības pamattiesību hartas projekts.²²

Lielākā ES paplašināšanās notika 2004.gadā, kad par jaunajām dalībvalstīm kļuva Lietuva, Latvija, Igaunija, Polija, Čehija, Slovākija, Ungārija, Slovēnija, Malta un Kipra. 2007.gadā klāt nāca vēl divas dalībvalstis – Bulgārija un Rumānija.²³

Pēc tam, kad tika noraidīts Līgums par konstitūciju Eiropai²⁴, 2007.gada 13.decembrī tika parakstīts Lisabonas līgums²⁵. Pēc būtības, tas satur daudz normu kopuma, kas bija iekļautas jau Līgumā par konstitūciju Eiropai, izslēdzot regulējumu par vienotu konstitūciju un to raksturojošos elementus. Lisabonas līgums savukārt iedalās Līgumā par Eiropas Savienību (LES) un Līgumā par Eiropas Savienības darbību (LESD)²⁶. Tas satur grozījumus gan institūciju darbībā un lomai maiņā, gan arī ievieš jaunu amatu: Augstais Eiropas Savienības pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos. Eiropas Savienības tiesa tagad sastāv no Eiropas Savienības tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas. Būtiski, ka tieši līdz ar Lisabonas līguma spēkā stāšanos, stājās spēkā un tika pielīdzināta dibināšanas līgumiem Eiropas Savienības pamattiesību harta (kas tika atjaunota 2007.gada 12.decembrī). Tiešā attiecībā uz apskatāmo bakalaura darbu tēmu Lisabonas līgums ir būtisks, jo tā LES 6.panta pirmā daļa paredz skaidru ES apņemšanos pievienoties Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijai.²⁷

Eiropas Savienība, lai gan sākotnēji radīta ar ekonomisku mērķi, ir šobrīd attīstījusies līdz tādai attīstības pakāpei, kurā tiek aizsargātas arī cilvēktiesības un pamata brīvības. Nav šaubu, ka Eiropas Savienība ir īpašs starptautisko tiesību subjekts, kura īpašās individualizācijas, iekšējās integrācijas un attīstības tendences to nošķir no starptautiskajās

²⁰ Craig P., De Búrca G. EU law: text, cases, and materiāls, fifth edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 19

²¹ Nicas līgums. Oficiālais vēstnesis C 80, 2001.gada 10.marts

²² Craig P., De Búrca G. EU law: text, cases, and materiāls, fifth edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 19 -21

²³ Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 6

²⁴ Līgums par Konstitūciju Eiropai. Oficiālais vēstnesis C 310, 2004.gada 16.decembris

²⁵ Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. Oficiālais vēstnesis C 306, 2007. gada 13.decembris

²⁶ Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija). Oficiālais Vēstnesis C 83, 2010.gada 30.marts

²⁷ Horspool M., Humphreys M. European Union Law, sixth edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 21

tiesībās jau ierasto valstu savienību vai konfederāciju, kaut arī šaurākajā nozīmē tā juridiski ir uzskatāma par „vienkāršu” starptautisku organizāciju²⁸.

Tomēr pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā ES ir ieguvusi citu attīstības perspektīvu jo īpaši skatījumā uz indivīdu aizsardzību, apņemoties pievienoties Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijai, kas ir bijis plašs un pretrunīgs diskusiju auglis vairāku gadu desmitu garumā. Tieši šis aspekts rosina domāt, ka ES ir apņēmusies aizsargāt pamattiesības daudz plašākā mērogā, nekā tas ir bijis līdz šim, kā arī tā ne vien atzīst Eiropas Cilvēktiesību konvencijā aizsargāto pamattiesību svarīgumu, bet arī atbilstošu līmeni, kādā šīs tiesības tiek aizsargātas no Eiropas Cilvēktiesību tiesas puses.

1.2. Eiropas Padome un Eiropas Cilvēktiesību konvencija

Cilvēktiesību aizsardzība kā nepieciešamība tika atzīta jau 1949.gadā Strasbūrā, kad, iedvesmojoties no idejas par Eiropas vienotību, tika izveidota Eiropas Padome. Sākotnēji gan tā vairāk bija kā sociāls un ideoloģisks pretstats militārajai sadarbībai Eiropā, proti, Ziemeļatlantijas līguma organizācijai (turpmāk tekstā - NATO) un pret-komunisma kustībai.²⁹ Eiropas Padomes statūtus³⁰ parakstīja sākotnēji 10 (desmit) valstis, proti, Beļģija, Dānija, Francija, Īrija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande, Norvēģija, Zviedrija un Apvienotā karaliste, kā rezultātā šobrīd dalībvalstu skaits bija sasniedzis 47 (četrdesmit septiņas).³¹ Statūtos ir noteikti pamatprincipi, kā arī tādu vērtību kā grieķu filozofija, romiešu likumi, Rietumu kristīgā pasaule, humānisms, renesanse un Franču revolūcija iekļaušana kopīgajā dalībvalstu mantojumā.³² Eiropas Padome darbojas, izmantojot trīs pamatinstitūcijas: Ministru Komiteju, kuras sastāvā ir dalībvalstu ārlietu ministriju pārstāvji un kurai pēc būtības ir likumdevējvara; Parlamentāro asambleju, kas sastāv no 318 dalībvalstu parlamentu pārstāvjiem; un trešo institūciju, ko noteica 1994.gadā, proti, Reģionālo un vietējo amatpersonu kongresu, kuram noteica konsultatīvo funkciju. Šo trīs institūciju darbu ikdienā nodrošina Sekretariāts.

²⁸ Bluzma V., Buka A., Deksnis E. B., Jarinovska K., Jundzis T., Levits E. Eiropas tiesības, otrais papildinātais izdevums. Rīga: Juridiskā koledža, 2007, 82 lpp.

²⁹ Brownlie's documents on human rights, sixth edition. Edited by Sir Brownlie I., CBE, QC and Goodwin-Gill Guy S. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 679

³⁰ Eiropas Padomes Statūti. Eiropas Padome. CETS No.:001, Londona, 1949.gada 5.maijs

³¹ Brownlie's documents on human rights, sixth edition. Edited by Sir Brownlie I., CBE, QC and Goodwin-Gill Guy S. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 679

³² International human rights law. Edited by Moeckli D., Shah S., Sivakumaran S., consultant editor Harris D. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 457

1950.gada 04.novembrī Romā tika parakstīta Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija (turpmāk tekstā - ECK)³³, kas stājās spēkā 1953.gada 03.septembrī. Šis bija pirmais starptautiskais līgums, kas noteica specifisku, skaidru saturu pamattiesībām, apvienojot to ar tās pārskatīšanas un izpildes nodrošināšanas mehānismu.³⁴ Konvencijas preambulā ir norādīts, ka tiek sperti pirmie soļi lai kolektīvi nodrošinātu ANO Vispārējā deklarācijā³⁵ noteiktās tiesības.³⁶ Pamata mērķis ECK ir nodrošināt neatkarīgu tiesas procesu Strasbūrā, kurā tiktu pārbaudīts, vai konvencijas dalībvalsts ir pārkāpusi ECK noteiktās tiesības.³⁷ Eiropas Padome uzsvēra, ka ECK ir bezprecedenta starptautisks līgums savā nozīmē, jo arī cilvēktiesības pārstāja būt tikai katras valsts izņēmuma joma.³⁸ Jāņem vērā, ka sākotnēji ne vien tika atzīts, ka ir nepieciešams nodibināt Eiropas Cilvēktiesību tiesu, bet arī Eiropas cilvēktiesību komisiju. Eiropas Cilvēktiesību komisija praktiski bija kā vidutājs, kura gan izlēma par sūdzību nonākšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesā, gan arī tieši tā bija tieši pieejama indivīdiem, kā arī tā nodrošināja mierizlīguma („friendly settlement”) procedūru un faktu meklēšanas un ziņošanas funkcijas.³⁹ 1998.gada reformas rezultātā šīs funkcijas tika nodotas tikai Eiropas Cilvēktiesību tiesas pārziņā.

Sākotnēji dalībvalstīm bija dota brīvība izvēlēties, atzīt vai neatzīt (un, ja atzīt, tad kad) savu pilsoņu tiesības vērsties Eiropas cilvēktiesību tiesā ar sūdzību pret savas pilsonības valsts rīcību, ko darīt, saprotams, ne visas Eiropas Padomes dalībvalstis bija ieinteresētas.⁴⁰ Sākotnēji ECK svarīgākais *modus operandi* bija sūdzības valstu starpā, tas ir, vienai pret otru. Bija pat valstis, kas aizliedza individuālās sūdzības, līdz šāds aizliegums zaudēja spēku 1998.gadā, kad arī individuālās sūdzības kļuva par obligātām.⁴¹ 1998.gada reformas laikā tika grozīts arī Eiropas Padomes jurisdikcijas (kontroles) mehānisms, proti, tikai Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kuras jurisdikciju ir atzinušas visas Eiropas Padomes dalībvalstis, tagad

³³ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ar grozījumiem, kas izdarīti ar 11. un 14.Protokolu ar Protokoliem Nr.1, 4, 6, 7, 12 un 13, Roma, 1950.gada 4.novembris.

³⁴ Brownlie's documents on human rights, sixth edition. Edited by Sir Brownlie I., CBE, QC and Goodwin-Gill Guy S. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 681

³⁵ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieņemta ar Ģenerālās Asamblejas rezolūciju 217 A (III), 1948.gada 10.decembris

³⁶ An Introduction to the International Protection of Human Rights. A Textbook second, revised edition. Edited by Hanski R. and Suksi M. Turku / Åbo, Åbo Akademi University, 1999, p. 289

³⁷ International human rights law. Edited by Moeckli D., Shah S., Sivakumaran S., consultant editor Harris D. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 460

³⁸ Туманов В. А. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. – М.: Издательство НОРМА, 2001, с. 3

³⁹ Janis W. M., Kay R. S., Bradley A.W. European Human rights law. Text and materials, third edition. Oxford: Oxford University press, 2008, p. 25-27

⁴⁰ Туманов В.А. Европейский Суд по правам человекаю Очерк организации и деятельности. – М.: Издательство НОРМА 20016 с. 4

⁴¹ International human rights law. Edited by Moeckli D., Shah S., Sivakumaran S., consultant editor Harris D. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 462

bija izvērtēt sūdzības pieņemšanas iespējamību, tā bija tiesīga sagatavot lietas, spriest tiesu un tai tika noteikta arī pastāvīga darbība (iepriekš – ikmēneša sesiju laikā).⁴²

Būtiski ir norādīt, ka ECK ir „dzīvs instruments”, proti, interpretējot ECK, par pamatu tiek ņemta mūsdienu izpratne, un tā nav ierobežota ar skatījumu uz pasauli tieši pēc Otrā pasaules kara.⁴³ ECK pamatā garantē pilsoņu un politisko tiesību aizsardzību. ECK gadu laikā ir papildināta ar kopumā 14 protokoliem, kas ir vai nu paplašinājuši aizsargājamo cilvēktiesību un pamatbrīvību loku, vai arī noteikuši noteiktas procesuālas izmaiņas.⁴⁴ Tomēr ne visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir ratificējušas pilnīgi visas protokolos un konvencijā paredzētās tiesības, joprojām lielākā daļa dalībvalstu saredz potenciālus draudus vai pretrunīgas cilvēktiesības, ko tās nav gatavs aizsargāt, līdz ar to tikai divi protokoli ir ratificēti starp visām Eiropas Padomes dalībvalstīm.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārbauda un ir tiesīga izvērtēt, vai dalībvalstis ievēro ECK. Eiropas Cilvēktiesību tiesā tiesnešu skaits ir noteikts atbilstoši Eiropas Padomes dalībvalstu skaitam. Tiesneši ir neatkarīgi un nepārstāv nevienu no dalībvalstīm.⁴⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir tiesīga izskatīt sūdzību tikai tad, ja ir aizskarta kāda no ECK minētajām un aizsargātajām tiesībām (*ratione materiae*).⁴⁶

⁴² Туманов В.А. Европейский Суд по правам человекаю Очерк организации и деятельности. – М.: Издательство НОРМА, 2001, с. 13-14

⁴³ Jacobs, White, & Ovey. The European convention on Human Rights, fifth Edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 4

⁴⁴ International human rights law. Edited by Moeckli D., Shah S., Sivakumaran S., consultant editor Harris D. Oxford: Oxford university press, 2010, p. 461

⁴⁵ Questions and Answers. European Court of Human Rights. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/BB10719C-D747-4862-AE44-8A54D9B316D5/0/ENG_Questions_and_Answers.pdf [aplūkots 2012.gada 10.maijā]

⁴⁶ Туманов В.А. Европейский Суд по правам человекаю Очерк организации и деятельности. – М.: Издательство НОРМА, 2001, с. 16

2. CILVĒKTIESĪBU AIZSARDZĪBAS MEHĀNISMI EIROPAS SAVIENĪBĀ UN EIROPAS PADOMĒ

2.1. Aizsardzības mehānisms Eiropas Savienībā

Valsts suverēnās varas nodošana Eiropas Savienībai nodrošina tieši iedarboties uz pilsoņu tiesību sfēru, tādējādi rodas iespēja nodarīt kaitējumu indivīdam. Eiropas Savienībā ir īpaša sistēma, kādā veidā tiek veikta kontrole pār ES institūcijām, un kāda ir ES atbildība par šo institūciju veiktajām darbībām.

Par noslēgta Līguma nepildīšanu vai nepilnīgu izpildi atbildība ir jāvērtē pēc tām tiesībām, kas ir piemērojamas uz Līgumu. Prasība sniedzama piekritīgajā nacionālajā tiesā. Līgumiskā ES atbildība šī darba ietvaros netiks apskatīta sīkāk, jo pamattiesību pārkāpumi parasti noris tieši ārpuslīgumiskās atbildības ietvaros.

Ārpuslīgumiskā atbildība būtu nosakāma gadījumā, ja savas prettiesiskas darbības rezultātā kāda ES iestāde vai ierēdnis savas kompetences ietvaros ir izraisījis zaudējumus. Kādā apmērā ES nes atbildību un kompensē zaudējumus ir jāvērtē pēc ES vispārējiem tiesību principiem. Tas nozīmē, ka ir jāvadās pēc EST (agrāk Eiropas Kopienu tiesas) tiesu prakses.⁴⁷ Eiropas Kopienu tiesa lietā *R v Secretary of State, ex parte BAT and Imperial Tobacco*⁴⁸ nosprieda, ka situācijā, kad LESD 267.panta definējuma dēļ fiziskas vai juridiskas personas nevar tieši iesniegt prasību par Kopienu aktu ar vispārēju piemērotību, tās ir tiesīgas vai nu lūgt akta spēkā neesamību netieši vai to darīt nacionālajā tiesā un lūgt, lai tā prejudiciālu nolēmumu procedūras ietvaros lūdz pasludināt ES normu par spēka neesošu, tā kā nacionālajām tiesām pašām nav tiesību to darīt.⁴⁹

Šī darba ietvaros tiks apskatītas tieši indivīdu iespējas celt prasību par ES tiesību aktu. LESD 267.panta ceturtnā daļa paredz trīs nošķirtas darbības, kas paredzētas fiziskām un juridiskām personām. Pirmā, pārsūdzēt aktu, kas ir adresēts prasītājam. Otrā, pārsūdzēt aktu, kas ir tiešs un individuāli skar prasītāju, citiem vārdiem, viņš ir tā kā *de facto* adresāts, tādā pašā situācijā kā adresāts.⁵⁰ Trešā iespēja, kas ir salīdzinoši jauna un ir parādījusies tikai pēc

⁴⁷ Koenig C., Haratsch A. *Europarecht* 3. Auflage. Tuebingen: Mohr Siebeck, 2000, S. 149 - 150

⁴⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 10.decembra spriedums lietā C-491/01 *R v Secretary of State, ex parte BAT and Imperial Tobacco*, ECR I-11543. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 25.aprīlī]

⁴⁹ Weatherill S. *Cases and Materials on EU Law*, 9th edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p.207

⁵⁰ Hartley T. C. *The foundations of European Union law*, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 372

Lisabonas līguma pieņemšanas, ir, ka tiek pārsūdzēts reglamentējošais akts, kas ir tiešs attiecība pret prasītāju un nesatur īstenošanas pasākumus.⁵¹

Apstāklis par to, ka jāizvērtē, vai akts skar prasītāju „individuāli”, Eiropas Kopienų tiesa ir vērtējusi ļoti stingri. Lietā *Plaumann*⁵² EKT noteica, ka tikai tad, ja lēmums ietekmē šo personu sevišķu īpašību dēļ, kas ir raksturīgas tikai viņai, vai arī konkrēto apstākļu dēļ šī persona īpaši atšķiras no citām personām, un tas nošķir to individuāli no pārējiem tāpat kā to personu, pret kuru attiecīgais akts adresēts. Lai gan vēsturiski tas attiecās tieši uz lēmumiem, pēc Lisabonas līguma pieņemšanas tas attiecas arī uz aktiem, proti, ir paplašināts normatīvo aktu klāsts, pret kuriem neprivilēģētie prasītāji var vērsties. Tomēr tik strikta pieeja ir problemātiska un praktiski nedod iespēju privātpersonām celt prasības par ES aktiem, jo tikai ļoti retos gadījumos tiesa ir akceptējusi prasītāju *locus standi*.⁵³ Tomēr ir bijušas atsevišķas izņēmuma lietas, kad tiesa ir atkāpusies no šī principa, piemēram, lietā *Jégo-Quéré*⁵⁴ tiesa secināja, ka tā skar personu individuāli, ka lai gan attiecīgā regula bija vispārpiemērojama. Tiesa šajā lietā papildus arī secināja, ka neviens cits līdzeklis neļauj privātpersonai aizsargāt savas tiesības un celt prasību par ES veiktu pasākumu.

Apskatīšanas vērtā ir arī trešā iespēja, kā persona var vērsties pret ES tiesību normu. Proti, reglamentējoša akta definīciju nav iespējams atrast LESD. Lai saprastu, ko tieši aptver jēdziens „reglamentējošais akts”, ir nepieciešams apskatīt to neizpildīto tiesību apmēru, kas pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās bija iztrūcis. Regula pēc savas būtības novērš iespējamību, ka tā skar personu individuāli. Proti, regula nav adresēta kādam konkrētam indivīdam, tā neskar personas tieši un individuāli. Tātad indivīds nevar celt prasību par regulu saskaņā ar otro iespēju, ko viņam piešķir LESD 263.pantā ceturtā daļa. Savukārt indivīds nevar vērsties arī nacionālajā tiesā, jo regulai nav ieviešanas pasākumu dalībvalsts līmenī. Rezultātā indivīdam nav iespēju, kā viņš var celt prasību par regulu, arī gadījumā, ja tieši tiek aizskartas cilvēktiesības.⁵⁵

Līdz ar to tieši reglamentējošais akts, kurš attiecas uz indivīdu tieši, bet kuram nav nepieciešami ieviešanas pasākumi un nav nepieciešams, lai tas skar personu individuāli, pēc būtības atbilst regulas definīcijai (LESD 288.pantā otrā daļa). Tomēr EST šobrīd vēl nav radusies prakse, lai varētu spriest, vai LESD ietvertais reglamentējošais akts patiešām ir

⁵¹ Weatherill S. Cases and Materials on EU Law, 9th edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 210

⁵² Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1963.gada 15.jūlija spriedums lietā 25/62 *Plaumann & Co. v Commission of the European Economic Community*, ECR 199. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 25.aprīlī]

⁵³ Horspool M., Humphreys M. European Union Law, sixth edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 271

⁵⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2002.gada 3.maija spriedums lietā T-177/01 *Jégo-Quéré & Cie SA v Commission of the European Communities*, ECR II-2365. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>. [aplūkots 2012.gada 25.aprīlī]

⁵⁵ Stephen Weatherill. Cases and Materials on EU Law 9th edition, Oxford University press, 2010, p.222

domāts un aptver regulu. Patiesībā pastāv vēl vairākas iespējas, kāda varētu būt reglamentējoša akta nozīme. Pēc Lisabonas līguma izmaiņām akti tiek iedalīti leģislatīvajos un neleģislatīvajos aktos. Bet tā kā LESD 263.panta pirmā daļa aptver ne vien leģislatīvos aktus, bet arī neleģislatīvos aktus, tad nav skaidrības, kura no grupām ir tā, kas ietilpst reglamentējošos aktos. Nepieciešamība pēc nošķiršanas ir būtiska, jo, ja tiek aptverti neleģislatīvie akti, kurus nav jāievieš, tad pret tiem nevarētu celt prasības.⁵⁶

Ja prasītājiem tiek apstiprināts *locus standi*, tad savukārt ir jāpierāda, ka ES izmantotais paņēmieni atbilst spēkā neesamības kritērijiem, kas jau ir skaidri nodefinēti, proti, kompetences trūkums, būtisks procedūras noteikumu pārkāpums, Līgumu vai ar jebkuru to piemērošanu saistītu tiesību normu pārkāpums vai arī pilnvaru pārsniegšanu vai nepareizu izmantošanu. Proti, arī tiesa pēc tam, kad nosaka, vai pieteikums ir pieļaujams, tālāk vērtē lietas apstākļus pēc būtības.

Darba autore apskatīs tikai tos kritērijus, kādus EST (agrāk EKT) ir vērtējusi lietās, kurās tika celtas prasības par cilvēktiesību pārkāpumiem.

Eiropas Savienības tiesa ir attīstījusi doktrīnu, ka Eiropas Savienības tiesības var tikt attīstītas ne vien no Pamatlīgumiem un likumdošanas ceļā pieņemtajām tiesību normām, bet arī no vispārējiem tiesību principiem.⁵⁷ Vispārējo principu kā tiesību avotu lietošanu pamato gan LESD 19.panta burtisks tulkojums, gan arī LESD 263.pants, kā arī 340.panta otrā daļa. Būtiski, ka sakontēji Pamatlīgumi neparedzēja cilvēktiesību regulējumu kā tādu. LES 6.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka Eiropas Pamattiesību harta ir viens no būtiskākajiem avotiem, un tiek pieminēti vēl divi avoti – LES 6.panta trešā daļa nosaka, ka pamattiesības, kas ir garantētas ECK, un arī no dalībvalstu kopējām tradīcijām izrietošās pamattiesības veido Eiropas Savienības vispārīgos principus⁵⁸.

*Kadi*⁵⁹ lietā tiesa ļoti stingri apskatīja cilvēktiesības kā nosacījumu Eiropas Savienības aktu pilnībai, kā rezultātā tika atcelta Regula, kas neatbilda ES cilvēktiesību aizsardzības standartam.⁶⁰ Lietas apstākļi īsumā bija šādi: Apvienoto Nāciju Drošības padomes rezolūcija, kas tika izdota saskaņā ar ANO Statūtu VII. nodaļu, bija saistoša arī ES. Rezolūcija saturēja sarakstu ar personām, kas ir saistītas ar *Al Qaeda*, un kurām tika liegta pieeja saviem finansu līdzekļiem. Sūdzība, ko *Kadi* iesniedza, tika pamatota ar pamattiesību pārkāpumu, proti,

⁵⁶ Weatherill S. Cases and Materials on EU Law, 9th edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 224

⁵⁷ Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p. 141

⁵⁸ Līgums par Eiropas Savienību, konsolidētā versija, Oficiālais Vēstnesis C 83, 2010.gada 30.marts, 6.pants

⁵⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2008.gada 3.septembra spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P and C-415/05 P *Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union and Commission of the European Union*, ECR I-06351. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>, Para 282 – 283 [aplūkots 2012.gada 28.aprīlī]

⁶⁰ Weatherill S. Cases and Materials on EU Law, 9th edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p.225

tiesībām uz taisnīgu tiesu, tiesībām būt sadzirdētām un efektīvu tiesisku aizsardzību. Atziņas, ko EKT (šobrīd EST) noteica šīs lietas ietvaros, tiek arī pretrunīgi vērtētas. Tiesa, piemēram, ir noteikusi, ka „[...] nekāds starptautisks līgums nevar ietekmēt varas sadalījumu, kas ir noteikts Pamatlīgumos, vai ES tiesību sistēmu, kā ievērošanu nodrošina tiesa, aptverot ekskluzīvu jurisdikciju [...]”. Cita starpā tiesa arī atzina, ka „pamattiesību aizsardzībai tā smēlas iedvesmu ne vien uz dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām, bet arī no vadlīnijām, ko sniedz starptautiski instrumenti pamattiesību aizsardzībai, ko ir izveidojušas vai parakstījušas dalībvalstis. Šādā nozīmē ECK ir īpaša nozīme”. Tiesa vēlreiz apliecināja, ka ES aktu likumībai ir nepieciešams, lai tie būtu saskaņā ar cilvēktiesībām.

Cilvēktiesību aizsardzība Eiropas Savienībā ilgu laiku pastāvēja tikai kā EKT noteikts princips, kas izrietēja no judikatūras, proti, sākotnēji ES ietvaros nepastāvēja rakstiska pamattiesību aizsardzības kataloga. Tas gan nenozīmē, ka ES vispār nepastāvēja nekādas pamattiesību aizsardzības sistēmas. Sākotnēji dalībvalstu konstitūcijas bija tas līdzeklis, kas vislabāk garantēja cilvēktiesību aizsardzību, un tiesa uzskatīja, ka Līgumos nav atsauces uz pamattiesību aizsardzību⁶¹.

Tas tika grozīts, sākot ar lietām *Van Gend en Loos* un *Costa v ENEL*⁶², kā rezultātā tiesas secinājums par ES tiesību pārkumu arī par dalībvalstu konstitucionālajām tiesībām (lietā *Simmenthal*⁶³) vairs nebija saskaņā ar iepriekšējo praksi un nozīmēja, ka dalībvalstu konstitūcijas vairs nevarēja pasargāt pret cilvēktiesību pārkāpumu.

Vēlāk lietā *Van Eick*⁶⁴, bet daudz skaidrāk lietā *Stauder*⁶⁵ Eiropas Kopienų tiesa secināja, ka tā kolīzijas gadījumā starp (tobrīd Kopienų) dažādām tiesību interpretācijām, tiks izvēlēta tieši tā interpretācija, kas atbilst un nepārkāpj pamattiesības. Lai gan pie šāda secinājuma tiesa nonāca, savietojot dažādu valstu konstitūcijās ietvertās pamattiesības un pieņemot liberālāko risinājumu, autoresprāt, tieši šajā spriedumā tiek nepārprotami secināts, ka ne vien tiek respektēta un pastāv pamattiesību aizsardzība pašu dalībvalstu vidū, bet pamattiesību aizsardzība tiek vērtēta kā priekšnosacījums tiesību likumībai un spēkā esamībai,

⁶¹ Chalmers D., Davies G., Monti G. *European Union Law, cases and materials*, second edition. Cambridge: Cambridge University press, 2010, p. 231 - 233

⁶² Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1963.gada 5.februāra spriedums lietā 26/62 NV Algemene Transport-en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration, ECR 1. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 25.aprīlī]

⁶³ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1979.gada 6.marta spriedums lietā 92/78 Spa Simmenthal v Commission of the European Communities, ECR 777. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>. [aplūkots 2012.gada 25.aprīlī]

⁶⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1968.gada 11.jūlija spriedums lietā 35/67 August Josef Van Eick v Commission of the European Communities, ECR 329. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

⁶⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1969.gada 12.novembra spriedums lietā 29/69 Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt, ECR 419. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

nosakot tām īpašu vietu ES (tobrīd Kopien) tiesību lokā. *Stauder* lietā Eiropas Kopien tiesa pamattiesību esamību pamatoja ar to, ka tās ir attēlotas Līgumā, proti, vispārējos tiesību principos. Tādējādi pamattiesību aizsardzība ir daļa no „likuma”, kas jāievēro interpretējot un piemērojot Pamatlīgumus.⁶⁶ Līdz ar to tiesa atrada veidu, kā tā var atzīt cilvēktiesību aizsardzības esamību Kopien nerakstītajos aktos. Tas, protams, tomēr nenozīmēja, ka ir skaidrs, kādas tieši pamattiesības tiek aizsargātas, kādā apmērā un kā izpaužas to aizsardzība.

Lielāka skaidrība radās ar nākamo nozīmīgo spriedumu lietā *Internationale Handelsgesellschaft*⁶⁷, kurā Vācijas administratīvā tiesa atzina, ka attiecīgā regula pārkāpa Vācijas Konstitūciju („Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland”). EKT noteica, ka šāda dalībvalsts tiesas rīcība nav pieļaujama, tā kā tā pārkāps vienveidības un efektivitātes principus. Tiesa arī skaidri definēja, ka „ES (tobrīd Kopien) līdzeklis vai tā iedarbība nevar tikt ietekmēta dalībvalstī, pamatojot to ar pieņēmumu, ka tas ir pretējs konstitūcijai vai konstitūcijā noteiktajai kārtībai”. Tiesasprāt, pamattiesību un pamatbrīvību aizsardzību jānodrošina ievērojot ES (tobrīd Kopien) struktūru un mērķus, iedvesmojoties no dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām. Vācijas konstitucionālā tiesa tomēr norādīja, ka ES tobrīd nebija rakstveida pamattiesību aizsardzības kataloga, kā arī nav noteiktas likumdošanas kompetences šajā jomā, tāpēc Vācijas pamatlikumā ietvertā aizsardzība prevalēs pār ES tiesībām. Vācijas konstitūcijai primārais uzdevums ir aizsargāt tās pilsoņu pamattiesības, ko nekāda cita tiesa tai nevar atņemt.⁶⁸ Šādu viedokli atbalstīja arī Itālijas konstitucionālā tiesa lietā *Frontini v Ministero della Finanze*⁶⁹. Pakāpeniski gan arī Vācijas konstitucionālā tiesa grozīja savu viedokli un citā lietā nosprieda, ka EKT ietvaros ir konstatējama pietiekama aizsardzība, kas sakrīt ar Vācijas pamatlikumā noteiktu aizsardzību⁷⁰. Tika nodibināts princips, ka tā nepārskata ES (tobrīd Kopien) aktus, kamēr tie ir saskaņā ar Vācijas pamatlikumu un nodrošina tajā paredzēto efektīvo aizsardzību.⁷¹

Savukārt *Nold*⁷² lietā tiesa pirmo reizi atsaucās uz starptautiskiem cilvēktiesību līgumiem, ko par kurām tās ir vienojušās un parakstījušas. Lai gan prasītājs šajā lietā tieši

⁶⁶ Betten L., Grief N. EU Law and Human Rights. Harlow: Longman, 1998, p. 56

⁶⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 1970.gada 17.decembra spriedums lietā 11/70 Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel, ECR 1125. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 25.aprīlī]

⁶⁸ Betten L., Grief N. EU Law and Human Rights. Harlow: Longman, 1998, p. 65

⁶⁹ Italian Constitutional Court. Case 183/73, Frontini v. Ministero delle Finanze, 2 CMLR 372, 1974. Pieejams: <http://www.cortecostituzionale.it/> [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

⁷⁰ Bundesverfassungsgericht, Beschluss vom 22. Oktober 1986, Wünsche Handelsgesellschaft (Solange II) Az: 2 BvR 197/83. Pieejams: www.bundesverfassungsgericht.de [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

⁷¹ Betten L., Grief N. EU Law and Human Rights. Harlow: Longman, 1998, p. 66

⁷² Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 1974.gada 14.maija spriedums lietā 4/73 J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities, ECR 491. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

norādīja uz ECK, Eiropas Kopienu tiesa to tieši tā arī nenosauca, bet tomēr pievērsās šādam principam kā vienojošai konstitucionālai tradīcijai. Šāda tiesas pieeja 20.gadsimta septiņdesmito gadu sākumā ir arī saprotama, jo īpaši ņemot vērā faktu, ka sākotnēji tā vispār ignorēja pamattiesību aizsardzību, bet tam sekojoša atsaukšanās tika stingri kritizēta Vācijas konstitucionālajā tiesā. Līdz ar to tiesa bija izvēlējusies loģisku un pakāpenisku pāreju, netieši norādot uz praktiski vienīgo starptautiski parakstīto cilvēktiesību aizsardzības līgumu, kuram bija pievienojušās visas dalībvalstis un arī ārpus Kopienām esošās Eiropas valstis.

*Rutili*⁷³ lieta savukārt bija tā, kurā EKT beidzot specifiski atsauca uz konkrētiem ECK pantiem, kuri kalpo kā vadlīnijas cilvēktiesību aizsardzībai Kopienų tiesību sistēmā. Tiesa pielietoja ECK noteiktos principus, lai varētu izvērtēt ierobežojumus sabiedrības interesēm.

LES 6.pantā kopš Lisabonas līguma spēkā stāšanās ir ietverts, ka tā atzīst tiesības, kas ietvertas 2000.gada 07.decembra Eiropas Savienības pamattiesību hartā. Tai nav atsevišķa līguma spēka, bet gan LES ir ietverts interesants formulējums, ka tai „ir tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem”, proti, tas ir pielīdzināts Līgumu spēkam. Vienošanās par ES pamattiesību hartas nepieciešamību tika panākta 1999.gadā, nosakot, ka tai vajadzētu ietvert ne vien ECK tiesību kopumu, bet arī pilsoņu tiesību normas, ekonomiskās un sociālās tiesības, kas noteiktas Eiropas Sociālajā hartā, ka arī Kopienų hartā par darbinieku sociālajām pamattiesībām.⁷⁴ „Konvents” jeb kā nosauca sevi darba grupa ar Romānu Hercogu priekšgalā (bijušo Vācijas Federālās Republikas prezidentu), kas strādāja pie ES pamattiesību hartas sagatavošanas, sastāvēja gan no dalībvalstu valdību, gan Eiropas Parlamenta, Eiropas Komisijas pārstāvjiem, gan arī no vērotājiem no Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Kopienų tiesas. Tieši šis bija būtisks apstāklis, kas nodrošināja veiksmīgu un konstruktīvu darbu un viedokļu apmaiņu.⁷⁵ Darbs ritēja ļoti strauji, kā to var secināt no tā, ka hartas projekts bija gatavs jau 2000.gada oktobrī un tika arī vienbalsīgi apstiprināts Eiropas Padomē. Kopumā Eiropas Savienības pamattiesību harta satur ne vien pilsoniskās un politiskās tiesības, bet arī ekonomiskās, sociālās, ka arī kulturālo vērtību un ekoloģisko interešu aizsardzību, smeloties iedvesmu gan no vispārīgiem tiesību principiem, dalībvalstu konstitūcijām un arī starptautiskajiem līgumiem, kas aizsargā cilvēktiesības.

No ES pamattiesību hartas izriet četri galvenie principi, kas to caurvij, proti, ka: 1) cita cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzība netiek noniecināta; 2) tiesām jāņem vērā ES

⁷³ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1975.gada 28.oktobra spriedums lietā 36/75 lietā Roland Rutili v. Ministre de l'intérieur, ECR 1219. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

⁷⁴ Chalmers D., Davies G., Monti G. European Union Law, cases and materials, second edition. Cambridge: Cambridge University press, 2010, p. 237

⁷⁵ Peers S., Ward A. The European Union Charter of Fundamental Rights, politics, law and policy (essays in European law). Oxford: Hart, 2004, p. xvii

Pamattiesību hartas paskaidrojumus, interpretējot tās konkrētas tiesību normas; 3) to tiesību normu interpretācijai un apjomam, kas tieši sakrīt ar ECK tiesību normām, ir jābūt tieši tādām pašām, kas ir noteikts ECK; 4) ES pamattiesību interpretācijai ir jāsakrīt ar dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām. Tādējādi, ES pamattiesību harta ne vien pēc būtības attiecas tieši uz ES iestādēm (ES Pamattiesību hartas 51.panta pirmā daļā) un to tiesību realizāciju, kā arī uz dalībvalstīm tikai tad, kad tās piemēro ES tiesības, bet tā satur arī vairākus ierobežojumus, kas saistās tieši ar Eiropas Savienības īpašo būtību un pamattiesību aizsardzības sevišķo statusu Eiropas Savienībā. Tomēr, lai nerastos pārpratumi, ES pamattiesību hartas 51.panta otrajā daļā ir ietverts skaidrojums, ka tā nekādā veidā neattiecas uz ārpus – ES tiesību loku, kā arī tā nepiešķir nekādas jaunas tiesības vai ECK garantētajām kompetences.

Pamattiesības, precīzāk, to aizsardzība, var kalpot kā attaisnojums ES tiesību pārkāpumam. Lietā *Schmidberger*⁷⁶ EKT secināja, ka gan brīvo preču aprite, gan arī izteiksmes brīvība katra ir jāizvērtē, pretī liekot citas intereses. Būtiski ir tas, ka tiesa uzskatīja, ka brīvo preču apriti var ierobežot, ja attaisnojums šādam ierobežojumam ir cilvēktiesības. Lietā *Omega*⁷⁷ tiesa izsvēra, ka tā kā dalībvalsts (Vācija) rīkojās, lai aizsargātu cilvēka cieņu kā pamattiesību, kas ir garantēta Vācijas konstitūcijā, tās rīcība attiecīgajā situācijā bija attaisnojama.

Savukārt saistībā ar ECK vēsturiski rodas problēmas it īpaši tajās situācijās, kad ES tiesību normas (arī Pamatlīgumi) nesakrīt ar tiesībām, kas paredzētas ECK. Viena no pazīstamākajām lietām bija saistīta ar Gibraltāra rezidentu tiesībām vēlē Eiropas Parlamenta vēlēšanās (*Matthews v. United Kingdom*⁷⁸). Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka tā kā Parlamentam ir likumdevēja vara ECK 1.protokola 3.panta izpratnē un protokols attiecas arī uz starptautiskām organizācijām, nevis tikai valstīm, tad tika konstatēts pārkāpums no Eiropas Savienības puses. Tādējādi Apvienotajai Karalistei radās kolīzija par ECK un Eiropas Kopienu dibināšanas līgumu (tagad LESD) normu piemērošanu, kurā Apvienota Karaliste tomēr deva priekšroku ECK noteiktajam regulējumam.

⁷⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 2003.gada 12.jūnija spriedums lietā C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich, ĒCR I-05659. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 27.aprīlī]

⁷⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 2004.gada 14.oktobra spriedums lietā C-36/02 Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn, ECR I-09609. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 27.aprīlī]

⁷⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999.gada 18.februāra spriedums lietā 24833/94 Matthews v. United Kingdom. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR> [aplūkots 2012.gada 27.aprīlī]

Līdzīgs secinājums tika veikts arī lietā *Spain v. United Kingdom*⁷⁹, kurā Spānija vērsās pret Lielbritāniju saskaņā ar 227/170.pantiem Eiropas Kopienu dibināšanas līgumā (259.pants LESD). Eiropas Komisija atteicās uzsākt tiesvedību pret Lielbritāniju.

Savukārt citā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa vēlreiz apstiprināja savu pozīciju, proti, lietā *Bosphorus*⁸⁰ tiesa atzina, ka lai gan Īrijai bija pienākums aizturēt Serbijas aviokompānijas lidmašīnu saskaņā ar ES regulu un tai nebija tiesību rīkoties citādi, tomēr suverenitātes nodošanas rezultāts neatņem valstij tiesības un pienākumu ievērot saistības, ko tās ir uzņēmušās. Līdz ar to valsts darbība var tikt attaisnota tikai tad, ja tā aizsargā cilvēktiesības vismaz tādā līmenī, kā to nosaka konvencija.

2.2. Aizsardzības mehānisms Eiropas Cilvēktiesību tiesā

Eiropas Cilvēktiesību tiesā var vērsties gan individuālie prasītāji, gan valstis, kuras ir tieši un personīgi aizskartas ar dalībvalsts veikto ECK pārkāpumu. Pie tam ECK aizsardzība (tātad tiesības vērsties tiesā) attiecas arī uz tādām personām, kas atrodas dalībvalsts jurisdikcijā nelegāli, proti, tas neatbrīvo dalībvalsti no pienākuma aizsargāt personas cilvēktiesības savas valsts jurisdikcijas ietvaros.⁸¹ Būtiski ir norādīt, ka līdz pat Eiropas Savienības pievienošanās ECK, tieši pret ES neviens no prasītājiem vērsties nevar. Tāpēc bieži vien risinājums tiek meklēts kā vērsšanās pret attiecīgo ES dalībvalsti, kas vienīgi īsteno ES tiesību normas un bieži vien tai nemaz nav rīcības brīvība attiecībā uz šo aktu ieviešanu vai īstenošanu, nevis pati ES dalībvalsts apzināti veic ECK pārkāpumu.

Sūdzība personai ir jāiesniedz 6 mēnešu laikā pēc galējā tiesas sprieduma spēkā stāšanās, kuram ir jāsaturs: 1) ECK vai kāda tai pievienota protokola pārkāpums; 2) dalībvalsts veikts pārkāpums, kas ir noticis valsts jurisdikcijā; 3) visiem prasītājam pieejamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem valsts iekšienē jābūt izmantotiem.⁸² Jāņem vērā, ka pārkāpumam, kas vērst pret prasītāju, jābūt tiešam un personīgam, un viņam pašam personīgi ir jāvēršas pret dalībvalsti Eiropas Cilvēktiesību tiesā (izņēmuma kārtā persona var darboties kā pilnvarots pārstāvis). Vēl viens priekšnosacījums sūdzības pieļaujamībai ir tas, ka, izlietojot maksimāli valsts iekšējos tiesību aizsardzības līdzekļus, jautājumam par ECK

⁷⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā C-145/04 *Spain v. United Kingdom*, ECR I-7917. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 27.aprīlī]

⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005.gada 30.jūnija spriedums lietā 45036/98 *Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirket v. Ireland*. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR> [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

⁸¹ Betten L., Grief N. *EU Law and Human Rights*. Harlom: Longman, 1998.p.30

⁸² Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ar grozījumiem, kas izdarīti ar 11. un 14.Protokolu ar Protokoliem Nr.1, 4, 6, 7, 12 un 13, Roma, 1950.gada 4.novembris, 35.pants

konvencijas vai to protokolu pārkāpumam ir jābūt norādītam un apskatītam⁸³. Sūdzības (pieteikuma) pieļaujamību tiesa var vērtēt visa procesa garumā, līdz ar to jebkurā procesa stadijā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir tiesīga noraidīt pieteikumu, ja tā neatbilst konvencijas prasībām, kā tas ir noteikts ECK 35.panta ceturtajā daļā. Šāds lēmums ir galējs.

Gadījumā, ja pieteikums ir pieļaujams, tad tiesa parasti piedāvās tomēr noslēgt mierizlīgumu, kas rezultātā izslēdz lietu, tikai norādot panākto risinājumu. Saskaņā ar ECK 44.pantu spriedums, ko taisījusi Lielā palāta, ir galīgs, savukārt Palātas spriedums kļūst galīgs, kad lieta netiek izskatīta Lielajā palātā vai arī Lielā palāta pati noraida izskatīšanas lūgumu. Galīgais spriedums ir saistošs dalībvalstīm, kā izpildi uzrauga Ministru komiteja.⁸⁴ Jāņem arī vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesai nav tiesību atcelt dalībvalsts normas vai tiesas lēmumu, tāpēc var gadīties situācija, kurā prasītājs iegūst zaudējumu atlīdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā, bet tam joprojām ir jāpilda ar dalībvalsts tiesu uzliktie pienākumi.⁸⁵

Eiropas Cilvēktiesību konvencija galvenokārt garantē pilsoņu un politiskās tiesības. Tomēr papildus protokolos tika iekļautas papildus tiesības, kuras tiek aizsargātas: īpašumtiesības, tiesības uz izglītību, u.c. Pārējie protokoli tikai papildināja procesuālo kārtību.

ECK nav noteikta hierarhija starp pamattiesībām. Tomēr tās ir iespējams iedalīt divās kategorijās – nekvalificētajās, dažas no tām nav arī atņemamas, un kvalificētajās tiesībās. Nekvalificētās tiesības būtu tādas kā tiesības uz dzīvību, spīdzināšanas aizliegums, necilvēcīga un degradējoša attieksme, piespiedu darbs, tiesības uz brīvību un drošību, kā arī tiesības uz taisnīgu tiesu, sodīšanai bez likumiska pamata, tiesības precēties, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem, diskriminācijas aizliegums, tiesības uz izglītību, tiesības brīvi vēlēties, kā arī nāvēssoda aizliegums.

Savukārt ar kvalificētajām tiesībām jāsaprot gadījumi, kad ECK paredz tiesības, norādot dalībvalstij, ka tā var iejaukties šo tiesību realizēšanā, lai aizsargātu kādas citas noteiktas intereses. Par šādām tiesībām tiek uzskatītas tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, uzskatu, reliģijas un apziņas brīvība, izteiksmes brīvība, brīvība biedroties, kā arī īpašumtiesību aizsardzība un pārvietošanās brīvība.⁸⁶ Līdz ar to šo tiesību pārkāpšanas pamatošanai ir nepieciešams izvērtēt sabalansētību un pamatotību šo tiesību ierobežošanai, piemērojot proporcionalitātes testu.

⁸³ Questions and Answers. European Court of Human Rights. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/BB10719C-D747-4862-AE44-8A54D9B316D5/0/ENG_Questions_and_Answers.pdf [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

⁸⁴ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ar grozījumiem, kas izdarīti ar 11. un 14.Protokolu ar Protokoliem Nr.1, 4, 6, 7, 12 un 13, Roma, 1950.gada 4.novembris, 35., 39., 44., 46.panti

⁸⁵ Ribble M. R. I don't trust your Judgment: The European Convention on Human Rights meets the European Union on New Grounds? Pennsylvania State: Penn State International Law Review, No. 211, 2010.

⁸⁶ Jacobs, White and Ovey. The European Convention on Human Rights. Fifth Edition. Oxford, 2010, p. 7

3. VĒSTURISKĀ SADARBĪBA STARP EIROPAS SAVIENĪBAS TIESU UN EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESU

3.1. Eiropas Kopienu tiesas (tagad Eiropas Savienības tiesas) skatījums uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi

Eiropas Savienība diezgan atturīgi ir atsaukusies uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, un tā pirmo reizi *expressis verbis* pieminēja ECK tikai 1974.gadā *Nold*⁸⁷ lietā, lai gan pati uz to neatsaucās. Šajā spriedumā tiesa norādīja uz savu saistību ievērot cilvēktiesības, kas balstās uz dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām. Tā tiesa secināja, ka pamattiesības veido neatņemamu vispārējo tiesību principu daļu, kurus tiesai arī piemēro. Tiesa secināja, ka nav pieļaujams pielietot tādus līdzekļus vai ierobežojumus, kas nav saskaņā ar pamattiesībām.⁸⁸

Tikai 15 dienas pēc *Nold* sprieduma, Vācijas konstitucionālā tiesa („Deutsches Bundesverfassungsgericht”) lietā *Solange I*⁸⁹ lēma par to, vai kompetenču nodošana Eiropas Kopienām, kurās pamataizsardzība ir ievērojami mazāka kā pašā dalībvalstī, ir tiesiska, nonākot pie secinājuma, ka tā nav un ka pašas Vācijas piedāvātā aizsardzība ir lielāka.

1976.gada 4.februārī Eiropas Komisija pirmo reizi iesniedza ziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei, kurā tika apspriests, vai Eiropas Kopienām būtu jāpievienojas Eiropas Cilvēktiesību konvencijai. Tā laika secinājums bija negaidīts, proti, Eiropas Komisija lēma negatīvi, to pamatojot tā, ka pievienošanās neesot nepieciešama un ECK normas jau tā ir vispārīgi saistošas arī Kopienu tiesībām.

1977.gadā pat tika parakstīta Vienotā deklarācija⁹⁰, kurā visas trīs politiskās institūcijas (Eiropas Parlaments, Padome un Eiropas Komisija) apstiprināja savu apņemšanos ievērot cilvēktiesības, uzsvēra pamattiesību svarīgumu, jo tās izriet no dalībvalstu konstitūcijām un ECK, kā arī galvoja tās ievērot, realizējot savu varu.⁹¹

Tomēr Eiropas Parlamenta neapmierinātības rezultātā 1979.gada 04.aprīlī tika panākts memorands par Kopienu pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību konvencijai. Lai gan Eiropas Komisija grozīja savu viedokli un šobrīd uzsvēra tiesiskās noteiktības trūkumu attiecībā uz

⁸⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1974.gada 14.maija spriedums lietā 4/73 J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities, ECR 491. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 28.aprīlī]

⁸⁸ Guild E., Lesieur G. The European Court of Justice on The European Convention on Human Rights Who said what, when? London: Kluwer Law International, 1998, p. xvii

⁸⁹ Bundesverfassungsgericht 37, 271, Beschluss des Zweiten Senats vom 29. Mai 1974 Solange I. Pieejams: www.bundesverfassungsgericht.de / [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

⁹⁰ Joint Declaration by the European Parliament, the Council and the Commission, Official Journal C103/1, 5 April 1977.

⁹¹ Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p.150

dažādo cilvēktiesību aizsardzības tvērumu un to atzīšanu Eiropas Kopienu un ECK ietvaros, būtiski, ka tika atzīta arī nepieciešamība pēc rakstiska cilvēktiesību aizsardzības kataloga.⁹²

Jautājums par pievienošanu tika aktualizēts atkal jau 1990.gadā, kad Komisija uzskatīja, ka tā ir anomālīga, ka dalībvalstu normatīvie akti tiek pakļauti stingrākajai Eiropas Cilvēktiesību tiesas kontrolei, kamēr ES akti netiek. Tika noteikts, ka, lai gan EKT (šobrīd EST) veic ievērojamu darbu, attīstot cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību arī ES ietvaros un par avotu izmanto arī ECK, tomēr pastāv bažas par to, ka ES akti varētu pārkāpt ECK normas vai arī ECK normas var tikt dažādi tulkotas abu tiesu darba ietvaros.⁹³

Šajā laikā Eiropas Kopienas tiesa ir pieņēmusi vairākus būtiskus spriedumus, piemēram, lietās *Les Verts*⁹⁴ un *Chernobyl*⁹⁵ tiesa bija noteikusi, ka arī primāro tiesību normas var būt *contra legem* gadījumos, kad tās nenodrošina cilvēka pamattiesības – tiesības uz taisnīgu tiesu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa šajā laika posmā nelēma par Kopienas tiesību aktu atbilstību ECK. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses rezultātā tika radīti vairāki principi, no kuriem *ratione personae*, izvērtējot Kopienas tiesību aktus, kļuva visbūtiskākais, proti, Kopienas nav subjekts, pret ko vērst sūdzības. Tika noteikts arī princips, ka: „Konvencija neliedz dalībvalstīm deleģēt savas pilnvaras starptautiskām organizācijām, taču šāda deleģēšana neizslēdzot valsts atbildību par Konvencijas ievērošanu. Pilnvaru nodošana starptautiskai organizācijai neesot neatbilstoša Konvencijai, ja šajā organizācijā tiek nodrošināta „līdzvērtīga pamattiesību aizsardzība””⁹⁶. Būtiski ir norādīt, ka Eiropas Cilvēktiesību komisija *expressis verbis* atzina, ka Kopienas ir tieši tāda starptautiska organizācija, kura nodrošina nevis tādu pašu, bet gan tieši līdzvērtīgu pamattiesību aizsardzību⁹⁷.

1994.gadā EKT tika lūgta izvērtēt pievienošanās tiesiskos aspektus. Pievienošanās joprojām nebija notikusi. Kā viens no EKT izvērtējuma secinājumiem tika norādīts, ka pievienošanās iespējamības nodrošināšanai būs jāpapildina gan Līgumi, gan arī jāpanāk

⁹² Betten L., Grief N. EU Law and Human Rights. Harlow: Longman, 1998, p.69

⁹³ Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. Oxford: Oxford University press, 2010, p.151

⁹⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1986.gada 23.aprīļa spriedums lietā 294/83 Parti ecologiste „Les Verts” v European Parliament, ECR 1339. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 30.aprīlī]

⁹⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1990.gada 22.maija spriedums lietā C-70/88 European Parliament v Council of the European Communities, ECR I-2041. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 30.aprīlī]

⁹⁶ Cilvēktiesību komisijas 1990.gada 09.februāra lēmums 13258/87, M. & Co. V the Federal Republic of Germany. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR> [aplūkots 2012.gada 30.aprīlī]

⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005.gada 30.jūnija spriedums lietā 45036/98 Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirket v. Ireland. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR>, Para. 127. [aplūkots 2012.gada 26.aprīlī]

vienbalsīga piekrišana no visām Kopienu dalībvalstīm.⁹⁸ Pretējā gadījumā ES pievienošanās ECK nav iespējama.

1996.gadā EKT pirmo reizi⁹⁹ atsaucās uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu, lai gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsaucās arī uz EKT spriedumiem jau sākot ar 90.gadiem, pieminot un analizējot tos tāpat kā citu starptautisku organizāciju dokumentus.¹⁰⁰ Par piemēriem var kalpot vairāki spriedumi, piemēram, lieta *Marckx*¹⁰¹, kurā Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārņēma no EKT doktrīnu par tiesu spriedumu spēka ierobežošanu laikā.

Kā jau tika minēts, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārdzīvoja lielas izmaiņas 1998.gadā, kad Cilvēktiesību komisija tika pilnībā likvidēta un pati Eiropas Cilvēktiesību tiesa kļuva par pilnvērtīgu un pastāvīgu orgānu, kuram ir jāpārbauda ECK ievērošana un jābūt par „cilvēktiesību ievērošanas sargsuni”.

EKT šajā laikā uzskatīja, ka pamattiesības kalpo par priekšnosacījumu Kopienu tiesību aktu un tiesiskā spēka pārbaudei, tomēr tās nevar paplašināt Kopienu kompetenci, kas tām ir noteikta. Tādējādi tas saskan arī ar aktuālo tiesisko regulējumu, kurā ES kompetences cilvēktiesību nodrošināšanā un ievērošanā ir skaidri noteiktas un tās robežas nevar brīvi paplašināt. Pie šādas pieejas joprojām palika spēkā arī Kopienu attīstītais modelis, ka pamattiesības ir ES vispārējais tiesību princips, kuru daba galvenokārt ir negatīva, proti, vai nu aizliedzot dalībvalstij veikt kādas darbības vai pieņemt kādus tiesību aktus, kas ir pretrunā pamattiesībām, vai arī tikai izvērtēt attiecīgo dalībvalstu darbības vai ES tiesību aktus un to atbilstību pamattiesībām, tās pretnostādot vienu pret otru.

Šāda pieeja spilgti izpaužas lietās *Schmidberger*¹⁰², kurā ar vienādu vērtību tika pretnostādīta gan cilvēka pamattiesība, gan arī iekšējā tirgus brīvība. Lietā *Familiapress*¹⁰³ tiesa atzina, ka pamattiesības (vārda brīvības) aizsardzība var tikt uzskatīta par apstākli, kas ļauj ierobežot brīvu preču apriti (tirgus brīvību).

⁹⁸ Betten L., Grief N. EU Law and Human Rights. Harlow: Longman, 1998, p.69

⁹⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1996.gada 30.aprīļa spriedums lietā 13/94 P v S and Cornwall County Council, ECR I-2143, P.16

¹⁰⁰ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹⁰¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979.gada 13.jūnija spriedums lietā 6833/74 Marckx v. Belgium. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR> [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

¹⁰² Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 12.jūnija spriedums lietā C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich, ÉCR I-05659. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 12.maijā]

¹⁰³ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1997.gada 26.jūnija spriedums lietā C- 368/95 Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag, ECR I-03689. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 12.maijā]

*Kadi*¹⁰⁴ lieta bija viena no skaļākajām un publiski apspriestajām lietām. Autore jau ir apskatījusi šo lietu darba 2.1. apakšnodaļā, tomēr sadarbības kontekstā būtu jānorāda vēl vairākas atziņas, kas var izrādīties izšķirošas abu tiesu sadarbības analīzē, kā arī atšķirību izskaidrošanā. Īpaši šajā lietā arī jāatzīmē, ka tiesa ir noteikusi konstitucionālo vērtību esamību ES, proti, ka pastāv konstitucionālie principi, no kuriem atkāpes nav pieļaujamas. Šajā spriedumā Kopienų tiesa ļoti skaidri noteica, ka pamattiesības, brīvība un demokrātija ir šīs sistēmas pamats, ko nevar ierobežot ne EK dibināšanas līguma 307.pants, ne arī starptautisks līgums nepieļauj nekādu atkāpšanos no šiem principiem. Šāds secinājums ir ļoti kategorisks un var izraisīt fundamentālas sekas, proti, ka pār ES tiesībām (un to interpretāciju) nekas nevar būt pārāks. Tāds risks ir arī sakarā ar Eiropas Padomi, proti, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normas tiks interpretētas kā zemāk stāvošas pār Kopienų tiesas noteiktajiem pamattiesību, brīvības un demokrātijas pamatiem. Tomēr Kopienų tiesa skaidri norādīja, ka vispārējo tiesību principu Eiropas Kopienās, kuri ietver pamattiesības, noteikšana tika balstīta uz ECK un arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi un cilvēktiesību satura interpretāciju. Šādi gan izveidojās pretruna, jo Eiropas Cilvēktiesību tiesa tieši attiecībā uz *Kadi* lietu, bija noteikusi, ka tā nav tiesīga to izskatīt un pati arī neizskatīja. Savukārt tieši tās normas, kuras būtu bijis jāpiemēro Eiropas Cilvēktiesību tiesai piemēroja Eiropas Kopienų tiesa.

3.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un attieksme pret Eiropas Kopienų (Eiropas Savienības) tiesībām

Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un skatījums uz Eiropas Savienības tiesībām ir krasi atšķirīgs un ir kaut kādā mērā netieši balstīts uz Eiropas Savienības tiesību normu piemērošanu un interpretāciju, par ko liecina tas, ka vairākos spriedumos Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi kādas valsts pārkāpumu brīdī, kad tā ir realizējusi pēc būtības savu saistību pret Eiropas Savienību, piemēram, piemērojot regulu vai arī ieviešot direktīvu. Tādējādi ir jāizvērtē, kādā veidā Eiropas Cilvēktiesību tiesa veic pārbaudi tajos gadījumos, kad iespējamā pārkāpuma pamatā ir Eiropas Savienības normas vai dalībvalsts rīcība saistībā ar tām.

Viena no zīmīgākajām lietām ir *Matthews*¹⁰⁵ lieta, ko izskatīja Eiropas Cilvēktiesību lieta 1999.gadā. Spriedumā tika atzīts, ka dalībvalsts ir pārkāpusi ECK, piemērojot Kopienų

¹⁰⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2008.gada 3.septembra spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P and C-415/05 P *Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union and Commission of the European Union*, ECR I-06351. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 27.aprīlī]

¹⁰⁵ Case of *Matthews v. The United Kingdom*, Application No. 24833/94, 18 February 1999

tiesības. Proti, Eiropas Kopienu dalībvalstij bija pienākums ievērot Pamatlīgumus. Jautājums, kas tika apskatīts, ietvēra sevī faktu, ka Gibraltāra iedzīvotāji nebija tiesīgi piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Tiesa atzīmēja, ka konkrētajā gadījumā iespējamais ECK pārkāpums izrietējis no Kopienu primārajām tiesībām (Pamatlīgumiem) un ka attiecīgos starptautiskos līgumus dalībvalsts ir noslēgusi pati pēc savas gribas, tātad pati uzņēmus šādas saistības. Nozīmīgs faktors bija arī tas, ka nebija paredzēta nekāda tiesību aizsardzības mehānisma tieši konkrētajā gadījumā – Eiropas Parlamenta vēlēšanu sistēmas noteikšanā. Apvienotā Karaliste bija atzīta par atbildīgu *ratione materiae* atbilstoši ECK 1. pantam. Loģisks iebildums no Apvienotās Karalistes puses par to, ka tai nav ietekmes pār jautājumiem, kas tika apstrīdēti, tika kategoriski noraidīts, jo Apvienotās Karalistes atbildība izrietēja tieši no tā apstākļa, ka tā pati brīvprātīgi uzņēmusies līgumsaistības, līdz ar to arī sekas, kas no tām izriet. Neiedziļinoties lietas apstākļos, nozīmīgākais secinājums, kas izriet no šīs lietas, ir tas, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa strikti vadījās pēc tā, vai ir bijis ECK pārkāpums, un tā neizvērtēja kā pamatojumu valsts saistības attiecībā pret citu starptautisku kārtību, citu starptautisku saistību esamību un to spēku. Līdz ar to arī 1999.gadā bija skaidra Eiropas Cilvēktiesību tiesas nostāja, ka tieši ECK ievērošanā tā būs tiesīga izskatīt jebkuru pārkāpumu, neizvērtējot tā izcelšanās sekas, tai skaitā Eiropas Parlamenta vēlēšanas, ja tās ietilpst ECK un to protokolu aizsardzības jomā. Nākotnē lieta tika izskatīta arī Eiropas Kopienu tiesā¹⁰⁶, kur pēc būtības Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma atziņa tika ieviesta Kopienu tiesas spriedumā.¹⁰⁷

Otra būtiskākā lieta ir *Bosphorus*¹⁰⁸, kurā tāpat kā *Kadi* lietā tika īstenotas ANO sankcijas. Lieta šoreiz no sākuma tika izskatīt Kopienu tiesā, kur pārkāpums attiecībā uz īpašuma tiesību pārkāpumu netika konstatēts. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja gan pieteikuma pieņemamību *ratione loci, personae* un *materiae*, gan arī to, ka Īrijai (ES dalībvalstij) nebija rīcības brīvības nacionālajā līmenī, jo tā rīkojās, izpildot starptautiskās saistības, precīzāk, Padomes regulu¹⁰⁹. Interesants secinājums, kas izriet no sprieduma, ir, ka par pamattiesību ierobežojuma leģitīmu mērķi var kalpot tieši starptautisku saistību izpildes nepieciešamība.¹¹⁰ Tomēr šajā spriedumā Eiropas Cilvēktiesību tiesa izrādīja daudz lielāku rūpību un respektu pret Eiropas Kopienu sistēmu kā tādu un norādīja, ka starptautisku

¹⁰⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā C-145/04 Spain v. United Kingdom, ECR I-7917. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 30.aprīlī]

¹⁰⁷ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005.gada 30.jūnija spriedums lietā 45036/98 Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirket v. Ireland. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR> [aplūkots 2012.gada 28.aprīlī]

¹⁰⁹ Turpat, [aplūkots 2012.gada 28.aprīlī]

¹¹⁰ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

pienākumu izpildei ir ļoti liela nozīme un valsts darbības rīcība ir attaisnojama tādā gadījumā, ja, izpildot šos pienākumus, attiecīgā starptautiskā organizācijā (ar šo domājot tieši Eiropas Kopienas) aizsargā pamattiesības līdzvērtīgā līmenī kā tas tiek darīts saskaņā ar ECK.¹¹¹ Līdzvērtīga aizsardzība nav domāta kā identiska aizsardzība, bet gan salīdzināma ar ECK. Tikai divi izņēmumi pieļauj atkāpšanos no šī līdzvērtīguma salīdzināšanas principa, pirmkārt, jābūt noteiktam starptautiskam pienākumam, kurš nav rīcības brīvības rezultāts, un, otrkārt, gadījumā, ja aizsardzība ir bijusi acīmredzami nepietiekama. Šajā spriedumā Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka Eiropas Kopienu līmenī ir noteikta līdzvērtīga aizsardzība, ka Eiropas Kopienu normatīvo aktu spēkā esamība un tiesiskums ir tiešā mērā atkarīgs no to atbilstības pamattiesībām, un ka Kopienu tiesa atbilstību pamattiesībām balsta uz ECK un arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi.

Visas lietas, kas tika iesniegtas Eiropas Cilvēktiesību tiesā, var tikt sadalītas trīs dažādos veidos, kā pret tām ir attiekušies Eiropas Cilvēktiesību tiesa:

- 1) Tiesa noraida pieteikumus (nav *ratione personae*), kas vērsti pret Eiropas Kopienu vai Eiropas Savienības tiesību aktiem;
- 2) Tiesa noraida pieteikumus par dalībvalstu rīcību, kad tās ir ieviesušas Eiropas Savienības normas, norādot tos par acīmredzami nepamatotiem tādēļ, ka Eiropas Savienībā pastāv līdzvērtīgs pamattiesību aizsardzības mehānisms;
- 3) Tiesa izskata pieteikumu, jo attiecīgajai valsts ir rīkojusies savas rīcības brīvības ietvaros vai arī tā ir pati izvēlējusies uzņemties starptautiskās saistības, kuru rezultātā valsts ir pārkāpusi ECK normas.¹¹²

Interesants spriedums bija *Tietosuojavaltuutettu*¹¹³, kurā tika noteikts, ka EKT (tagad EST) ne vien ir jānodrošina līdzvērtīga pamattiesību aizsardzība, bet arī jāizvērtē un jāharmonizē tas pamattiesību apjoms, kas tiek aizsargāts ECK, ar to, ko aizsargā Kopienu ietvaros.

Turpmāk līdz Lisabonas līguma spēkā stāšanās brīdim pamattiesību aizsardzība pakāpeniski tika iekļauta pašos Pamatlīgumos. Šajā posmā EKT ļoti īpaši pievērsās ECK tādā nozīmē, ka atšķirībā no visiem citiem starptautiskiem līgumiem, ko tiesa apskata, tieši pret ECK attieksme ir sevišķi maigāka, un parasti tik ļoti Eiropas Kopienu tiesību autonomiju sargājošā nostāja ir daudz niansētāka. Tāpat arī EKT daudz vairāk sāka pieminēt ECK un arī

¹¹¹ Kuijter M. The Accession of the European Union to the ECHR: A Gift for the ECHR's 60th Anniversary or an unwelcome intruder at the party? Amsterdam: Amsterdam Law Forum, VU University Amsterdam, 2011.

¹¹² Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹¹³ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2008.gada 16.decembra spriedums lietā C-73/07 *Tietosuojavaltuutettu vs Satakunnan Markkinapörsi Oy and Satamedia Oy*, ECR I-09831. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus, ar kuriem pamatot vai atklāt pamattiesību saturu spriedumos, kuros ir strīds par pamattiesībām.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, no savas puses, ir ņēmusi vērā sevišķo Eiropas Kopienu struktūru un attīstītos principus, piemēram, pārākuma un tiešās iedarbības principus. Pie tam, tieši Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsauca uz Eiropas Kopienu tiesībām daudz biežāk nekā uz citu dalībvalstu tiesībām, kā arī tika izstrādāta īpašā līdzvērtīgās pamattiesību aizsardzības koncepcija.¹¹⁴

3.3. Attiecības starp Eiropas Savienības tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās

2009.gada 01.decembrī stājās spēkā Lisabonas līgums. Tas grozīja diezgan pamatīgi Eiropas Savienības iekšējo struktūru, kompetences, tajā skaitā, arī EST tiesības pārraudzīt pamattiesību ievērošanu. Bakalaura tēmas kontekstā autore apskatīs tikai šauru jomu, ko skāra Lisabonas līguma izmaiņas. Pamattiesību aizsardzības kontekstā notika visbūtiskākās izmaiņas, proti, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas saistošā spēka noteikšanu. Proti, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas spēks tiek pielīdzināts Pamatlīgumu spēkam. Tāpat tika noteikta skaidra apņemšanās Eiropas Savienībai pievienoties ECK.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas kontekstā 2010.gada 01.jūnijā spēkā stājās ECK 14.protokols, kurš mainīja procesuālo kārtību gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu izskatīšanas kārtības uzlabošanai, bet arī noteica veidu, ka Eiropas Savienība varētu pievienoties ECK. Šis ir vēsturisks brīdis, jo līdz šim ECK varēja pievienoties tikai valstis, nevis valstu savienības vai starptautiskas organizācijas.

Lai gan arī pirms Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā - ESPH) spēkā stāšanās gan pati ESPH, gan arī tajā ietvertās pamattiesības jau tika izmantotas gan Eiropas Kopienu tiesā, gan arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā, tomēr vismaz EKT atsaucās vairāk uz tām kā uz pamatojumu vispārējo tiesību principu esamībai pamattiesību kontekstā nevis kā saistošu tiesību avotu.

ESPH 51.pants (tāpat kā LES 6.pants) ierobežo ESPH piemērošanu, proti, ir skaidri noteikts, ka ESPH nekādā veidā nepaplašina ES pilnvaras, tādējādi, ja kāda no pamattiesībām, kas ir noteikta ESPH, nav sasaistīta ar Pamatlīgumu tiesību normām, tad ESPH nebūs reāli pielietojama.¹¹⁵

¹¹⁴ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹¹⁵ Turpat

ESPH 52.panta trešajā daļā ir noteikts, ka tās tiesības, kas saskan ar ECK garantētajām tiesībām, satur to pašu nozīmi un aptver to pašu tiesību apjomu, kas jau ir noteikts ECK. Līdz ar to no sākuma ir jāidentificē tās tiesības, kuras saskan ar ECK. Tas ir izdarīts ar Paskaidrojošo memorandu¹¹⁶ („Explanatory Memorandum”), kurā ir noteikts konkrētu pamattiesību loks, kas saskan ar ECK aizsargātajām pamattiesībām. Paskaidrojošajā memorandā ir arī noteikts tas tiesību loks, kuru saturs ESPH ir plašāks, kaut arī tas joprojām saskan ar ECK.¹¹⁷ Šāda norma patiesībā arī nozīmē, ka EST ir liegts interpretēt ECK un Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma atziņas par aizsargāto cilvēktiesību tvērumu citādāk, nekā Eiropas Cilvēktiesību tiesa šīs pamattiesības ir jau interpretējusi, tātad rezultātiem vienas pamattiesības analīzei abu tiesu skatījumā jābūt vienādiem, nevis atšķirīgiem.¹¹⁸

Jāievēro, ka ESPH sniegtais formulējums nenorāda tieši uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesu praksi, lai gan tam ir jābūt tiešā kopsakarā ar ECK pielietošanu. Proti, tieši Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesu prakse nosaka ECK garantēto tiesību tvērumu un to interpretāciju. Šādas tiesas atkarības no Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses dēļ var rasties problēmas to pamattiesību aizsardzībā, kuru precīzu saturu un aizsardzību pati Eiropas Cilvēktiesību tiesa vēl nav noteikusi vai tā vēl nav nostabilizējusies. Līdz ar to Eiropas Padomes novērotāji, kas bija piesaistīti ESPH tapšanas stadijā, bija aizrādījuši, ka tikai ES pievienošanās ECK varētu harmonizēt pamattiesību aizsardzību starp Eiropas Savienības tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu (pretējā gadījumā var izrādīties, ka vienu un to pašu pamattiesību interpretācija atšķiras abu tiesu starpā un dalībvalstīm nebūs skaidrs pamattiesību saturs un aizsardzības apmērs).¹¹⁹

Tomēr ir arī jāievēro, ka ESPH ir ievērojami jaunāks dokuments, kas nozīmē, ka arī pamattiesību uzskaitījums, kas tiek aizsargāts, ir daudz plašāks. Arī ģenerālvokāte Eleonora Šarpstone (Eleonor Sharpston) ir norādījusi, ka ESPH ir „daudz nesenāks demokrātisku pamattiesību uzskaitījums”¹²⁰. Šī atziņa tika norādīta pie tādiem faktiskajiem apstākļiem kā dalībvalsts tiesas nedrošība par vienas no pamattiesību esamību, jo tā nav noteikta ECK. Šarpstones kundze norāda, ka demokrātiskās sabiedrības nepieciešamība pēc šādas

¹¹⁶ Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:en:PDF> [aplūkots 2012.gada 12.maijā]

¹¹⁷ Craig P. The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform. Oxford: Oxford University press, 2010, p.322 - 323

¹¹⁸ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹¹⁹ Craig P. The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform. Oxford: Oxford University press, 2010, p.233-234

¹²⁰ Opinion of Advocate General Sharpston delivered on 17 June 2010, joined cases C-92/09 and C-93/09 Volker and Markus Schenke GbR (Case C-92/09) v Land Hessen, Hartmut Eifert (Case C-93/09) v Land Hessen. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CC0092:EN:HTML>, Para. 68. [aplūkots 2012.gada 16.maijā]

pamattiesību aizsardzības ir atspoguļota ESPH, tāpēc arī nevar būt šaubu, ka šāds sabiedrības mērķis ir aizsargājams.¹²¹

Tiesnesis Ž. P. Kosta savukārt ir norādījis, ka ar ESPH spēkā stāšanos Eiropas Savienības ietekme uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu varētu pieaugt tieši sava plašākā tvēruma aspektā.¹²² Tomēr, kā jau tika norādīts iepriekš, tad LES 6.pantā iekļautā norma par Eiropas Savienības pievienošanas ECK arī skaidri nosaka, ka tas ES tiesību spektru neietekmē. Līdz ar to tieši tāpat kā ESPH, arī ECK nevajadzētu paplašināt ES pilnvaras un kompetenci citās jomās.

¹²¹ Opinion of Advocate General Sharpston delivered on 17 June 2010, joined cases C-92/09 and C-93/09 Volker and Markus Schenke GbR (Case C-92/09) v Land Hessen, Hartmut Eifert (Case C-93/09) v Land Hessen. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CC0092:EN:HTML> , Para. 68. [aplūkots 2012.gada 16.maijā]

¹²² Costa J. P. The relationship between the European Convention on Human Rights and European Union Law. A Jurisprudential Dialogue between the European Court of Human Rights and the European Court of Justice, lecture at the King's College London, 7 October 2008. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DA4C4A2E-OCBE-428A-A205-9EA0AA6E31F6/0/2008_Londres_King_s_College_7_10.pdf [aplūkots 2012.gada 16.maijā]

4. LĪGUMA PAR EIROPAS SAVIENĪBAS PIEVIENOŠANOS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU KONVENCIJAI PROJEKTS

2011.gada 19.jūlijā tika publiskots gala projekts līgumam par Eiropas Savienības pievienošanās ECK (turpmāk tekstā – Pievienošanās līguma projekts)¹²³. Tā kā jautājums par ES pievienošanās konvencijai ir aktuāls jau no pagājušā gadsimta septiņdesmitajiem gadiem, tas ar katru desmitgadi kļuva par arvien svarīgāku un būtiskāku jomu, kas bija jāattīsta. 2011.gada 14.oktobrī notika Koordinācijas komitejas („Steering Committee”) sanāksme, kurā tā vēlreiz pārskatīja Pievienošanās līguma projektu un sniedza savu ziņojumu Ministru Komitejai par tiesisko instrumentu izstrādi ES pievienošanās ECK sakarā¹²⁴. Ziņojumā tika sniegts īss ieskats Pievienošanās līguma projekta attīstības vēsturē un pēdējās tikšanās laikā apspriesto jautājumu sekās, kā arī dotajā brīdī politiski jutīgu jautājumu jomā pagaidu nespēju atrisināt situāciju. Ziņojuma rezultātā tika noteikts, ka atjaunoto Pievienošanās līguma projektu nodod Eiropas Padomes Ministru komitejai tā tālākai izskatīšanai un izvērtēšanai.

4.1. Pievienošanās līguma projektā ietvertās tiesības un pienākumi

Pievienošanās līguma projekts nosaka, ka Eiropas Savienība pievienojas visai ECK pilnībā un arī tās 1. un 6. Protokolam (Pievienošanās līguma projekta 1.panta pirmā daļa), kā arī nosaka abu starptautisko organizāciju iestāžu sadarbības principus un savstarpējus pienākumus, kā arī nepieciešamos grozījumus pašā ECK, lai pievienošanās varētu notikt (piemēram, ECK 59.panta otro daļu). Šajā ziņojumā ir pievienots klāt arī Paskaidrojošais ziņojums par Pievienošanās līgumu¹²⁵, kurā tiek aptverta gan nepieciešamība ES pievienoties ECK, kā arī komentāri pie būtiskākajiem pievienošanās noteikumiem. Viena no būtiskākajām piezīmēm ir tāda (Paskaidrojošā ziņojuma 21.punkts), ka tā kā Eiropas Cilvēktiesību tiesai ir tiesības risināt strīdus ECK sakarā starp indivīdiem un parakstītājvalstīm, un arī pašu parakstītājvalstu starpā, kā arī interpretēt ECK normas, tad Eiropas Cilvēktiesību tiesas

¹²³ Draft Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CDDH-UE (2011)16fin, Strasbourg, 19 July 2011. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_documents/CDDH-UE_2011_16_final_en.pdf [aplūkots 2012.gada 18.maijā]

¹²⁴ Report to the Committee of Ministers on the elaboration of legal instruments for the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 14 October 2011. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_MeetingReports/CDDH_2011_009_en.pdf [aplūkots 2012.gada 18.maijā]

¹²⁵ Draft Explanatory report to the Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CDDH(2011)009 Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_MeetingReports/CDDH_2011_009_en.pdf [aplūkots 2012.gada 18.maijā]

spriedumi gan interpretācijas, gan seku ziņā būs saistoši ES institūcijām, ieskaitot arī pašu EST.

Pievienošanās līguma projektā norāda konkrētus pantus, kur, ja konvencijā ir minēta „valsts”, „valsts puse”, kā arī minēts kas „nacionāls”, tad attiecīgi tas attiecas arī uz ES (Pievienošanās līguma projekta 1. panta otrās daļas d, e punkti). Kopumā būtiskākās izmaiņas attiecas uz īpašas Eiropas Savienības pārstāvniecības izveidi Eiropas Padomes Ministru komitejas darbā (Pievienošanās līguma projekta 7.pants), kā arī ES Parlamenta tiesības piedalīties Cilvēktiesību tiesas tiesnešu ievēlēšanā (Pievienošanās līguma projekta 6.pants), un, protams, arī ES finansiālā atbalsta sniegšanā sakarā ar ES pievienošanos ECK (Pievienošanās līguma projekta 8.pants).

No ES tiks ievēlēts arī atsevišķs tiesnesis Eiropas Cilvēktiesību tiesā kā pilntiesīgs ES pārstāvis. Tiesnesis no Eiropas Savienības būs pielīdzināts tādām pašām tiesnesim, kādi ir tiesneši no katras ECK parakstītājvalsts, viņam būs piešķirts tāds pats tiesību apjoms kā citu dalībvalstu tiesnešiem. Tāpat arī tiek ieviesti divi unikāli un nebijuši mehānismi - līdzatbildētāja sistēma (Pievienošanās līguma 3.panta pirmās daļas b. punkts, ar kuru papildinās ECK 36.panta ceturto daļu) un tam piesaistītā EST iepriekšējās iesaistīšanās un viedokļa sniegšana (Pievienošanās līguma projekta 3.panta sestā daļa), kas būs domāti tieši Eiropas Savienības pilntiesīgas dalības nodrošināšanai. Proti, līdzatbildētāja mehānisms tiks iedarbināts tad, kad tiks izskatīta ES normas neatbilstība ECK, kuras laikā gan ES, gan ES dalībvalsts tiks piesaistīta pēc pašu iniciatīvas kā līdzatbildētājs, savukārt iepriekšējās iesaistīšanas gadījumā Eiropas Savienība būs tiesīga paskaidrot un sniegt savu vērtējumu tajos gadījumos, kad tiks lemts par ES tiesību normu atbilstību ECK, vēl pirms pati lieta nonāks līdz Eiropas Cilvēktiesību tiesai gadījumos, kad EST vēl nebūs paspējusi sniegt savu redzējumu par iespējamo pārkāpumu. Paskaidrojošajā ziņojumā gan ir norādīts, ka EST viedoklis nav saistošs Eiropas Cilvēktiesību tiesai, tomēr EST kompetence šajā jautājumā nav skaidri noteikta Pamatlīgumos.

4.2. Līdzatbildētāja mehānisms

Jaunais tiesību institūts ir paredzēts īpaši to lietu izskatīšanai, kas saistītas ar Eiropas Savienību. Pievienošanās līguma projekts paredz divas situācijas, kad tiek pieļauta līdzatbildētāja mehānisma izlietošana:

1. Proti, kā līdzatbildētājs būtu aicināma attiecīgā ES dalībvalsts tajās lietās, kurās Eiropas Savienība jau būs kā atbildētājs. Pie tam, ir jāšķīst, ka pati lieta varētu būt saistīta ar Eiropas Savienības primārajām tiesībām, kuru izpildīšana ir ES dalībvalsts

pienākums („ja no pārkāpuma būtu iespējams izvairīties, vienīgi ignorējot pienākumu, kas izriet no Eiropas Savienības tiesībām”¹²⁶);

2. Līdzīgi kā līdzatbildētājs var iesaistīties arī Eiropas Savienība pati, ja attiecīgajā lietā, kurā atbildētājs būs kāda ES dalībvalsts, šķiet, ka iespējamais pārkāpums ir saistīts ar ES primāro vai sekundāro tiesību normu atbilstību ECK (un „ja no pārkāpuma būtu iespējams izvairīties, vienīgi ignorējot pienākumu, kas izriet no Eiropas Savienības tiesībām”)¹²⁷.

Abos šajos gadījumos līdzatbildētāja mehānisma pielietošana un puses iestāšanās lietā nav noteikta kā obligāts pienākums, bet gan tas notiek uz brīvprātības pamata, ko var uzskatīt par negatīvu aspektu. Proti, ja iesaistīšanās kā līdzdalībniekam būtu noteikta kā saistošs pienākums, tad tā rezultātā varētu uzlabot *Matthews* lietas rezultātu, un būtu vismaz garantēta atbildības izlīdzināšana starp ES dalībvalsti un pašu ES.¹²⁸

Tomēr ir būtiski, ka jaunieviestais līdzatbildētāja mehānisms tiek nodalīts no papildus atbildētāja nosaukšanas (vairāku atbildētāju piedalīšanās lietā) vai arī no trešās puses iejaukšanās iespējas tiesvedības procesā, kas tādējādi ļautu jebkurai ECK dalībvalstij vai citam starptautisko tiesību subjektam piedalīties gan rakstveida, gan mutiskajā stadijā, nekļūstot par lietas dalībnieku un tāpēc arī neizbaudot sprieduma saistošo spēku.¹²⁹

Nepieciešamība pēc šādas īpašas sistēmas izveides ir skaidrojama gan no Eiropas Savienības puses, gan arī no Eiropas Cilvēktiesību tiesas viedokļa. Eiropas Savienība no šāda līdzatbildības mehānisma iegūst to, ka tiks korekti risinātas lietas pret Eiropas Savienību un dalībvalstīm, kā arī tiks ņemtas vērā arī LESD 8.protokola prasības. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa varēs efektīvāk risināt situāciju, kad vienas ECK dalībvalstis ievieš cita ECK dalībnieka (šajā gadījumā - ES) tiesību normas. Jo īpaši ņemot vērā, ka 27 no ECK parakstītājvalstīm ir Eiropas Savienības dalībvalstis un pēc būtības ir atkarīgas no tās.¹³⁰

ES pievienošanās ECK pašsaprotami tomēr ierobežo ES autonomiju, tomēr tādā apmērā, kā to pieļauj LES. Proti, tieši ES autonomijas princips nosaka to, ka tāda kārtība, kurā kāda cita iestāde (ārpus ES) varētu lemt par ES iekšējām lietām, tai skaitā, kompetenču sadalījumu starp ES un tās dalībvalstīm, nav pieļaujama. Tā kā ECK, spriežot par ES tiesību

¹²⁶ Draft Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CDDH-UE (2011)16fin, Strasbourg, 19 July 2011, Art. 3 Para. 3. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_documents/CDDH-UE_2011_16_final_en.pdf [aplūkots 2012.gada 17.maijā]

¹²⁷ Ibid, Art. 3 Para 2.

¹²⁸ O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

normām, viennozīmīgi var aizskart trauslo ES autonomijas jomu, tad caur līdzatbildētāja mehānismu tiek kontrolēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas iejaukšanās ES autonomijā. Zinātniskajā literatūrā tiek norādīts, ka līdzatbildētāja mehānisms ir izveidots tādā veidā, ka par pievienošanas lietai, ko izskata Eiropas Cilvēktiesību tiesa, lēmumu pieņem tieši potenciālais līdzatbildētājs, un tikai formāla piekrišana no Eiropas Cilvēktiesību tiesas ir nepieciešama, kas ir domāts ar mērķi samazināt iejaukšanos ES autonomijā¹³¹.

2011.gada 27.janvārī abu tiesu priekšsēdētāji Ž. P. Kosta (Jean Paul Costa) un V. Skuris (Vassilios Scouris) bija pieņēmuši Vienoto paziņojumu¹³² par to, kā viņi redz abu tiesu darbu turpmāk un kādas izmaiņas tiek gaidītas ES pievienošanās ECK rezultātā. Šajā paziņojumā tiek aprakstītas, ņemot vērā arī ESPH un ECK normas, arī būtiskākās pievienošanās izmaiņas – līdzatbildētāja mehānisms un iepriekšēja ES iespēja izteikt savu vērtējumu par ES aktu un tā atbilstību konvencijai, kuras ir arī ņemtas vērā pie galējā pievienošanās līguma projekta izveides. Vienotajā paziņojumā tiek konstatēts, ka tam ir pirmšķirīga nozīme EST tiesu praksē.¹³³

Kā nelabvēlīgas sekas abu inovatīvo risinājumu ieviešanai, ko norāda dažādas cilvēktiesību aizsardzības iestādes un organizācijas, tiek norādīti tādi apstākļi kā tiesvedības ilguma paildzināšana, izmaksu palielināšanās, pušu nestabilitātes palielināšanās, mierizlīguma starp pusēm noslēgšanas iespēju grozīšanās. Tāpat nav arī sadalīta līdzatbildētāju atbildība, proti, vai, ja atzītu atbildētājus par vainīgiem, abus līdzatbildētāji būtu jāatzīst par atbildīgiem kopīgi vai arī nē. Šis aspekts ir apskatīts vienīgi skaidrojošajā ziņojumā, kurā ir norāde, ka šādā gadījumā atbildība būtu jādala kopīgi visiem līdzatbildētājiem.¹³⁴ Iespējams, ka pārmērīgas iejaukšanās Eiropas Savienības autonomijā dēļ, jautājums par atbildību starp ES un ES dalībvalsti kā līdzatbildētājiem ir atlikts izlemšanai iekšējos jautājumos.

4.3. ES iepriekšējas iesaistīšanās mehānisms

Iepriekšēja iesaistīšanās ir otrs, sevišķi Eiropas Savienībai paredzētais regulējums, kas kā risinājums īpašās ES pievienošanās ECK tika paredzēts arī Pievienošanās līguma projektā. Šī regulējuma ietvaros Eiropas Savienības tiesai pastāvēs iespēja izteikt viedokli tajās lietās,

¹³¹ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹³² Joint Communication from Presidents Costa and Scouris, 27 January 2011. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/02164A4C-0B63-44C3-80C7-FC594EE16297/0/2011Communication_CEDHCJUE_EN.pdf [aplūkots 2012.gada 12.maijā]

¹³³ O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹³⁴ Draft legal instruments on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, CDDH-UE (2011)16fin, III Draft explanatory report, para 54. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/CDDH-UE/CDDH-UE_documents_en.asp [aplūkots 2012.gada 17.maijā]

kurās tā vēl nav varējusi vai nebija paspējusi izvērtēt attiecīgi primāro vai sekundāro tiesību atbilstību ECK. Šāda viedokļa izteikšanai tiek atvēlēts pietiekams laika posms, lai EST varētu šādu viedokli ar izvērtējumu sniegt.

Tomēr pastāv diskusija par faktu, vai Eiropas Savienībai ir attiecīga kompetence sniegt šādu iepriekšējas iesaistīšanas viedokli. Proti, Pamatlīgumos *expressis verbis* nav noteiktas šādas EST tiesības. Šādas darbības var atvasināt no LES 19.panta pirmās daļas, kas nosaka tiesiskuma ievērošanu Pamatlīgumu interpretēšanā un piemērošanā. Tomēr ir jāsecina, ka tas nav pietiekams pamats, lai sniegtu papildus kompetenci „iejaukties” ES Eiropas Cilvēktiesību tiesas procesā. Juridiskajā literatūrā pauž nostāju, ka šim procesam ir nepieciešams grozīt Pamatlīgumu tekstus.¹³⁵ Tomēr Pamatlīgumu grozīšana tikai šī mehānisma ieviešanai nebūtu saprātīgākā metode, kā panākt galveno mērķi ES pievienošanas ECK mērķi, proti, nodrošināt centralizētu un vienveidīgu pamattiesību aizsardzību Eiropā.

Ir skaidra Eiropas Savienības tiesas nostāja un nepieciešamība pēc sava viedokļa sniegšanas, jo Eiropas Cilvēktiesību tiesa, pārskatot dalībvalstu rīcību vai arī ES rīcību un iespējamā ECK pārkāpuma atbilstību konvencijai, noteiks attiecīgi to, vai ES ir rīkojusies pretēji pamattiesību aizsardzībai. Lai gan EST viedoklim nebūs saistošs spēks attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu, tomēr nav arī skaidra šāda viedokļa forma, saturs un faktiskās sekas arī attiecībā uz ES tiesībām.¹³⁶

Šo ir arī atzīmējusi Eiropas Savienības tiesa savā diskusiju dokumentā par pievienošanas Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, kurā ir arī paskaidrojusi, ka šāda iespējamība ir nepieciešama, lai EST spētu laicīgi pārbaudīt Eiropas Savienības tiesību normas (aktus), pirms Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir veikusi to ārēju izvērtējumu.¹³⁷ Šāds gadījums ir iespējams tajā situācijā, ja dalībvalsts tiesa nav uzdevusi prejudiciālo jautājumu Eiropas Savienības tiesai un indivīds pats vērsas Eiropas Cilvēktiesību tiesā savu iespējams aizskarto tiesību aizsardzībai, norādot kā atbildētāju Eiropas Savienību. Šādā gadījumā faktiski Eiropas Savienība nav izvērtējusi attiecīgi apstrīdēto tiesību normu vai rīcības atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijai. Vēl jo sevišķāka situācija var izveidoties tajos gadījumos, kad indivīds pats kā nepriviliģētais prasītājs nemaz netiek līdz sūdzības iesniegšanai Eiropas Savienības tiesā stingro pieļaujamības kritēriju dēļ, kas ir noteikti LESD

¹³⁵ Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).

¹³⁶ O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹³⁷ Discussion document of the Court of Justice of the European Union on certain aspects of the accession of the European Union to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Luxembourg, 5 May 2010. Pieejams: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_64268 [aplūkots 2012.gada 23.aprīlī]

267.pantā un EST tiesu praksē lietās *Plaumann, Upa*¹³⁸, tāpēc vēršas tagad Eiropas Cilvēktiesību tiesā un norāda uz veikto pārkāpumu.¹³⁹

Jo īpaši iespēja izteikt savu viedokli ir būtiska Eiropas Savienības tiesai tāpēc, ka līdz šim tieši tā ir bijusi tiesīga izvērtēt, vai ES akti atbilst Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, bet pēc pievienošanās ECK arī vismaz Eiropas Cilvēktiesību tiesa būs tiesīga teikt gala vārdu par iespējamo pamattiesību pārkāpumu.

Zinātniskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka ES iepriekšējā iesaistīšanās atgādina ES tiesību sistēmā attīstīto prejudiciālo nolēmumu sistēmu, kas savu efektivitāti un lietderīgumu ir apstiprinājusi *mutatis mutandis*, nosakot iztulkošanas vispārīgos tiesību principus.¹⁴⁰ To pierāda arī tiešs salīdzinājums, proti, arī ES tiesību sistēma prejudiciāls jautājums ir līdzeklis, kā caur dalībvalsts nacionālo tiesu tiek nodrošināts ES tiesību normu efektivitātes princips, kas paredz arī vienveidīgu tiesību normu piemērošanu. Tādā veidā EST sniedz savu viedokli un saistošo ES tiesību normu interpretāciju, kā arī tā ir tiesīga atcelt ES tiesību aktus. Savukārt ES iepriekšējās iesaistīšanas gadījumā

4.4. ES pievienošanās ECK problēmjautājumi

Viens no faktoriem, kas ir jāņem vērā pie pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, ir tas, ka daļa ECK jau ir faktiski, materiālā sastāvā ir ieviesta ES tiesību normās.¹⁴¹ ESPH satur vairāku tiesību normu, kas pilnībā pārklājas vai arī ir ļoti līdzīgas tām, ko garantē Eiropas Cilvēktiesību konvencija, tāpēc ESPH 52.pants nosaka ierobežojumus ESPH ietvertu pamattiesību interpretācijai – tām tiesībām, kas sakrīt ar ECK, jāaptver to pašu tiesību kopumu, kā tas ir paredzēts ECK un kā to ir interpretējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Tā kā ESPH satur plašāku pamattiesību katalogu, kā arī tas specifiski attiecas uz ES tiesību normu piemērošanu, tad tās var sniegties arī pāri ECK intepretācijai. Problēma, kas rodas, attiecas tieši uz kolīziju starp garantētajām tiesībām ES iekšienē un ECK, it īpaši gadījumā, ja to saturs atšķiras, jo indivīdam tad vairs nav skaidrs, kuras tiesības un kādā apmērā tiek piemērotas. Pēc ES pievienošanās ECK, galavārds par tiesību normu interpretāciju un pamattiesību aizsardzību būs sakāms tieši Eiropas Cilvēktiesību tiesai.

¹³⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 25.jūlija spriedums lietā C-50/00 P Unión de Pequeños Agricultores v Council of the European Union, ECR I-06677. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 10.maijā]

¹³⁹ O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹⁴⁰ O'Boyle M. The Future of the European Court of Human Rights. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹⁴¹ Jacques J. P. The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental freedoms. Common Market Law Review, No. 48., 2011, p. 1000

Tāpat ir jāņem vērā arī jau nodibinātā tiesu prakse gan no Eiropas Savienības, gan arī no Eiropas Cilvēktiesību tiesas puses. Proti, atziņas, kas ir noteiktas Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē¹⁴² tādās lietās kā *Cantoni v France*, *Bosphorus vai arī M.S.S. v. Belgium and Greece*, no vienas puses var zaudēt savu aktualitāti, jo indivīdi būs tiesīgi vērsties ECT par ES veiktajiem cilvēktiesību pārkāpumiem, tomēr no otras puses arī pati ECT varēs tomēr izmantot arī tajās lietās nodibinātos principus un atziņas.

Kā vienas no būtiskākajām pievienošanās sekām ir minamas hierarhiskās uzbūves un līdzsvara izmaiņas starp abām tiesām. Tādējādi tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa būs tiesīga izvērtēt arī ES tiesību aktus, kas novedīs pie vēl nebijušas situācijas, kad ārpus-ES esoša institūcija lems par tiesiskumu, spēkā esamību un atbilstību ECK, un tas būs galējs un saistošs spriedums attiecīgajā lietā. Eiropas Savienības tiesa pirmo reizi atradīsies situācijā, kurā tieši tās spriedums un sprieduma pamatojums būs pārbaudīti un varbūt arī apstrīdēti.¹⁴³ Pie tam, ņemot vērā īpašo Eiropas Cilvēktiesību tiesas vietu pamattiesību aizsardzībā, proti, pat izteikto viedokli, ka tās spriedumiem ir *erga omnes* (saistošs visiem) raksturs.¹⁴⁴

Šis jautājums noved arī pie tā, ka tiek apdraudēta LES 19.panta pirmajā daļā noteiktā EST ekskluzīvā kompetence iztulkot ES tiesības. Situācijā, ja indivīds pats tieši ir vērsies EST par ES tiesību akta spēkā esamību un izpildījis stingros neprivilēģētā prasītāja kritērijus, un pēc tam viņš vērsas Eiropas Cilvēktiesību tiesā, tad viss sakrīt ar ierasto Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbību un analogiski dalībvalstu iekšējo tiesību aizsardzības līdzekļu izsmelšanas nosacījumam, arī šeit būtu izsmelti tie līdzekļi, kas pieejami indivīdiem. Savukārt tieši ES īpatnība, ka ES tiesības var tikt piemērotas un izlietotas arī dalībvalstu nacionālajās tiesās, norāda uz problemātisko tiesisko līdzekļu izsmelšanas iespējamību, jo šādā gadījumā EST nav bijusi nekāda iespēja norādīt savu viedokli konkrētajā lietā, ja vien nav ticis uzdots prejudiciāls jautājums. Lai to labotu, šajā gadījumā tiks pielietots jau aprakstītais ES iepriekšējās iesaistīšanas mehānisms pamatā ar mērķi panākt, lai Eiropas Cilvēktiesību tiesa nebūtu spējīga sniegt savu vērtējumu par ES tiesībām, kad to vēl nav izdarījusi EST nekādā veidā.¹⁴⁵ Proti, arī prejudiciālā jautājuma uzdošana nav pienākums visām dalībvalstu tiesām, kā arī, ne vienmēr tās tiesas, kurām ir pienākums uzdot prejudiciālo jautājumu, tos arī uzdod,

¹⁴² Fact sheet - Case-law concerning the European Union. September 2011, Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EA6F3298-FE75-48E7-B8A7-F9C5FF5EB710/0/FICHES_European_Union_EN.pdf [aplūkots 2012.gada 14.maijā]

¹⁴³ O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹⁴⁴ O'Boyle M. The Future of the European Court of Human Rights. German Law Journal, No. 12, 2011.

¹⁴⁵ Discussion document of the Court of Justice of the European Union on certain aspects of the accession of the European Union to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Luxembourg, 5 May 2010. Pieejams: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_64268 [aplūkots 2012.gada 23.aprīlī]

kas noved pie ES dalībvalsts atbildības par ES tiesību pārkāpumu. Ja ar dalībvalstu augstākās instances tiesām nav vēl tik daudz neskaidrību, kā ar parastajām pirmās un otrās instances tiesām, kurām ir pienākums vērsties EST ar prejudiciālu jautājumu saskaņā ar *Foto-Frost*¹⁴⁶ lietu tikai tad, ja runa ir par tiesību akta spēkā neesamību un neatbilstību augstāka spēka normām.

Diskutabls jautājums ir arī par apjomu, kādā Eiropas Savienība vēlas pievienoties ECK. Šī brīža plāns ir tāds, ka ES pievienojas ECK un tiem ECK protokoliem, kurus ir ratificējušas visas ES dalībvalstis. Šādā veidā, no vienas puses, ir iespējams panākt, ka ES dalībvalstis neiebilst ES pievienošanās ECK, jo tas būtiski negroza dalībvalstu tiesību apjomu un savu brīvprātīgi uzņemto saistību nodrošināšanu. Īpašās konstrukcijas dēļ (ES dalībvalstu atkarības no ES) ļoti niansēti dalībvalstis izskatīs šo jautājumu, jo to suverēnā griba bija arī pievienoties ECK kā atsevišķām valstīm, pret kurām tās uzņēmas noteiktu tiesību apjomu un no kaut kādu tiesību aizsardzības ir dažādu apstākļu dēļ atteikušās. Turpretī, ja Eiropas Savienība, pievienojoties ECK, apņemsies aizsargāt plašāku tiesību apmēru un pievienosies, piemēram, tādiem protokoliem, kurus dalībvalstis nav ratificējušas, tad praktiski arī šīm dalībvalstīm tas būtu jāievēro, kas nostāda ES dalībvalstis ļoti neērtā situācijā. Tāpēc pieeja, ka ES pievienojas tikai tiem protokoliem, kurus ir ratificējušas visas dalībvalstis, ir arī loģisks pamats. Tomēr, no otras puses, izveidojas divkosīga situācija attiecībā uz ECK un ESPH, kuros ietvertās normas ne visas tiks ratificētas atbilstoši ECK protokoliem, un tiek uzskatīts, ka ES būtu jāpievienojas visiem tiem protokoliem, kuri satur normas, kas ir atspoguļotas ESPH.¹⁴⁷

Tāpat arī pamata ECK apjoms, kuram pievienosies ES, analizējot LES 6.pantā noteikto formulējumu, nenosaka nekādas izņēmuma sfēras. Tā kā ECK attieksies uz jebkuru jomu, neņemot vērā, piemēram, ierobežoto ES kompetenci kopējās ārlietu un drošības politikas jomā, tad pastāv risks, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa būs tiesīga izvērtēt arī tās jomas un tās ES darbības, pār kurām pašai ES nav kompetences. Līdzvērtīga situācija izveidojās jau apskatītajā *Bosphorus* lietā, kā arī jebkurā citā situācijā, kurā ne vien ES dalībvalstij nebūs bijušas tiesības izvēlēties vai rīcības brīvība, bet arī ES pašai ir bijis jāpakļaujas vai jāīsteno kāda starptautiska norma vai saistība (piemēram, ANO Drošības padomes rezolūcija)¹⁴⁸.

Līdzatbildētāja mehānisms, kas tiks ieviests Eiropas Cilvēktiesību tiesā, ir niansētāks un balstās lielā mērā uz pašas dalībvalsts vai Eiropas Savienības iniciatīvu piedalīties procesā kā līdzatbildētājam. Pēc tam jāseko Eiropas Cilvēktiesību tiesas akceptam, ko var pieņemt tikai

¹⁴⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1987.gada 22.oktobra spriedums lietā 314/86, *Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost*, ECR 4199. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm> [aplūkots 2012.gada 10.maijā]

¹⁴⁷ Jacques J. P. The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental freedoms. *Common Market Law Review*, No. 48., 2011.p. 1004

¹⁴⁸ *Ibid.*, p. 1005

pēc tiesvedībā iesaistīto pušu viedokļu uzklaušanās, kas jau atkal norāda uz milzīgu ietekmi no Eiropas Cilvēktiesību tiesas puses. Tomēr arī tas, ka nav noregulēts atbildības apmērs līdzatbildētāju vidū atstāj milzīgu rīcības brīvības iespējamību Eiropas Cilvēktiesību tiesai.¹⁴⁹

Tāpat ir jāapskata arī jautājums par Eiropas Cilvēktiesību tiesas kompetenci, proti, atšķirībā no EST, tai nav tiesību atcelt kādu tiesību aktu. Rezultāts ir tāds, ka attiecīgais Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums ir saistošs vienīgi iesaistītajām strīda pusēm. Pat ja Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīs kādu ES tiesību aktu par prettiesisku un neatbilstošu ECK, tai nav tiesību to atcelt¹⁵⁰. Līdz ar to par attiecīgā akta atcelšanu būs jau jālemj atkal EST, kas vēlreiz apliecina nepieciešamību EST sniegt savu izvērtējumu dotā jautājumā, citādi tā pārvēršas par vienīgi sprieduma izpildes mehānismu.

Tāpat arī politisku iemeslu dēļ ir jāsapaida visu Eiropas Padomju dalībvalstu piekrišana Eiropas Savienības pievienošanās, kas nozīmē, ka gan pievienošanās līguma tekstam, gan arī tā saturam un kārtībai ir jābūt atrunātai tādā veidā, lai visas iesaistītās puses akceptētu šo milzīgo izmaiņu kopumu Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbībā un piekristu vēsturiskajam solim atļaut supranacionālajai starptautiskajai organizācijai pievienoties pamattiesību aizsardzības līgumam, kuru agrāk parakstījušas bija tikai valstis¹⁵¹.

Pastāv risks, ka gan kāda no ES institūcijām, gan kāda no dalībvalstīm varētu mēģināt pieprasīt viedokli par Pievienošanās līgumu saskaņā ar LESD 218.panta vienpadsmito daļu, kas daļēji var radīt risku, ka tieši dalībvalstu ieinteresētība un pretrunīgā nostāja attiecībā uz ES pievienošanos ECK varētu dot iespēju EST sīki iztirzāt jautājumu par iespējamu ES iekšējās autonomijas apdraudējumu¹⁵². Šāda darbība teorētiski var apdraudēt ES iestāšanos ECK vai vismaz ātrumu, ar kādu tas notiek, un šādu risku nevar izslēgt, ņemot vērā arī iepriekš sniegtos viedokļus par ES pievienošanos ECK.

Apskatīšanas vērtā ir arī ietekme uz dalībvalstīm pašām. Abu starptautisko organizāciju ietekme un to saistošais spēks ir bijis attiecināms uz ES dalībvalstīm arī pirms ES pievienošanās ECK, tomēr pēc pievienošanās tiesu savstarpējās hierarhiskās izmaiņas grozīs visvairāk tieši indivīdu iespējas aizstāvēt savas tiesības, kā arī, protams, uzliks par pienākumu dalībvalstu nacionālo tiesu tiesnešiem izprast šīs pievienošanās nianšes un tiesiskās sekas

¹⁴⁹ Jacques J. P. The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental freedoms. *Common Market Law Review*, No. 48., 2011, p. 1016

¹⁵⁰ Douglas – Scott S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights *acquis*. *Common Market Law Review*, Vol. 43, 2006, p. 651

¹⁵¹ Lock T. Walking on a tightrope: the Draft ECHR Accession Agreement and the Autonomy of the EU Legal Order. *Common Market Law Review*, Vol. 48, 2011.

¹⁵² O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. *German Law Journal*, No. 12, 2011.

(indivīdu iespējas griezties Eiropas Cilvēktiesību tiesā arī attiecībā uz ECK pārkāpumu ES tiesību aktu ietvaros).

ES pievienošanās notiks saskaņā ar LESD 218.pantu – vienbalsību Padomē un Eiropas Parlamenta piekrišanu, kā arī visu ES dalībvalstu un Eiropas Padomes 47 dalībvalstu piekrišanu pievienošanās procesam saskaņā ar to konstitucionālajām tradīcijām.¹⁵³ Šāda procedūra, arī ņemot vērā iespējamību, ka tiks prasīts EST viedoklis par Pievienošanās līgumu, var paildzināt procedūru uz nenoteikta laika sprīdi, kas novilcinās plānoto pievienošanos. Tāpat joprojām nav atrunāti pilnīgi visi punkti un visi procesuālie noteikumi pašam procesam Eiropas Cilvēktiesību tiesā, līdz ar to, lai panāktu gala versiju, kas apmierinās visas valstis – gan Eiropas Padomes, gan ES dalībvalstis, ir jāpanāk kompromisa versija.

Visbūtiskākais ieguvums no ES pievienošanās ECK, protams, ir pastiprināta un centralizētāka pamattiesību aizsardzība. Tiek uzskatīts, ka, ņemot vērā gan ECK reģionālo pamattiesību aizsardzības sistēmu, gan arī ES supranacionālo pamattiesību aizsardzības sistēmu, Eiropā ir izveidota universāla un privilēģēta vieta, kas ietekmē arī globālo cilvēktiesību aizsardzību.¹⁵⁴ Politiskā nozīmē tas varētu arī sūtīt signālu citām trešajām valstīm, norādot, ka arī Eiropas Savienība ir gatava savu tiesību aktu pārskatīšanai no malas.¹⁵⁵ Tāpat būtiski ir atzīmēt, ka cilvēktiesību aizsardzībai Eiropas Savienībā pēc pievienošanās ECK tiks nodrošināta ārēja kontrole, līdz ar to pamattiesību aizsardzības standarts tiks aptverts gan ES iekšienē, gan arī izvērsts uz āru.

¹⁵³ O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?” The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. *German Law Journal*, No. 12, 2011.

¹⁵⁴ De Burca G. The road not taken: the European Union as a global human rights actor. *The American Journal of International Law*, No.105, 2011.

¹⁵⁵ Kuijjer M. *The Accession of the European Union to the ECHR: A Gift for the ECHR's 60th Anniversary or an unwelcome intruder at the party?* Amsterdam: Amsterdam Law Forum, VU University Amsterdam, 2011.

Kopsavilkums

1. Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai radīs vienotu, centralizētu cilvēktiesību aizsardzības regulējumu ar vienveidīgu aizsardzības apmēru. Eiropas Savienības pilsoņiem tiks sniegta vienkāršotāka iespēja vērsties pret pārkāpumiem, kas ir veikti no ES puses, tādējādi ļaujot izvairīties no apgrūtinātajām neprivilēģēto prasītāju (indivīdu) tiesībām vērsties EST par tādiem pašiem pārkāpumiem.
2. Īpaši priekš Eiropas Savienības dalības ECK izveidotie mehānismi – līdzatbildētāja mehānisms un iepriekšējas iesaistīšanās mehānisms sekmēs efektīvu Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi un pamattiesību interpretāciju attiecībā pret Eiropas Savienību, par pamatu ņemot arī Eiropas Savienības tiesas sniegto izvērtējumu.
3. Līdzatbildētāja mehānisms ļaus izvairīties no situācijām, kad par pārkāpumu, ko pēc būtības ir veikusi Eiropas Savienība, praktiski tika sodīta ES dalībvalsts, attiecīgi šobrīd nosakot dalītu atbildību. Tā kā iesaistīšanās kā līdzatbildētājam lietā nav noteikta kā saistošs pienākums ne ES, ne arī ES dalībvalstij, to nevar uzskatīt par efektīvāko risinājumu neskaidras atbildības par ECK pārkāpumu gadījumos.
4. Iepriekšējā ES iesaistīšanās Eiropas Cilvēktiesību tiesā savukārt ievieš Eiropas Savienības tiesas procesā pieļaujamo prejudiciālā nolēmuma procedūrai līdzīgu mehānismu, kā rezultātā EST varēs sniegt savu redzējumu vai attiecīgo ES tiesību normu interpretāciju kopsakarā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju. Tomēr jāņem vērā, ka pašai ES nav Pamatlīgumos skaidri noteiktas kompetences šādu viedokli Eiropas Cilvēktiesību tiesai sniegt, kaut arī tas nebūtu ar saistošu spēku.
5. Lai Eiropas Savienība varētu izvairīties no tās tiesību aktu tiešas pārskatīšanas Eiropas Cilvēktiesību tiesā un lai nebūtu jāpielieto iepriekšējas iesaistīšanās mehānisms, ES būtu jānodrošina plašākas indivīdu iespējas par iespējamiem pamattiesību aizskārumiem vērsties sākotnēji EST. Tādā veidā ES jau no paša sākuma būtu kompetenta izspriest lietu pēc būtības un Eiropas Cilvēktiesību tiesā būtu nepieciešama tikai ārējas kontroles nodrošināšanai.
6. Eiropas Savienības pievienošanās rezultātā Eiropas Cilvēktiesību tiesa būs nostādīta hierarhiski augstākā pozīcijā, un tās interpretācija, arī attiecībā uz lietā iesaistītajām ES tiesību normām, būs saistoša Eiropas Savienībai. Rezultātā pamattiesību aizsardzībai interpretācijai un aizsardzībai abu organizāciju vidū jābūt vienāda.
7. Eiropas Cilvēktiesību tiesas ārējās kontroles ietekme uz Eiropas Savienības pamattiesību aizsardzību būs nosakāma tikai pēc ES faktiskās pievienošanās brīža un attiecīgās tiesu prakses attīstīšanas.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Literatūra

1. Bluzma V., Buka A., Deksnis E. B., Jarinovska K., Jundzis T., Levits E. Eiropas tiesības, otrais papildinātais izdevums. Rīga: Juridiskā koledža, 2007;
2. Celma D. Eiropas tiesu mijiedarbība Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa: no divām nesaistītām institūcijām līdz vienotai sistēmai. Jurista Vārds, 2011.gada 27.decembris, Nr.52 (699).
3. Eiropas Savienības portāls. Materiāls par Eiropas Savienību. Pieejams: http://europa.eu/abc/panorama/index_lv.htm.
4. An Introduction of the International Protection of Human Rights. A Textbook second, revised edition. Edited by Hanski R. and Suksi M. Turku / Åbo, Åbo Akademi University, 1999.
5. Betten L., Grief N. EU Law and Human Rights. Harlom: Longman, 1998.
6. Brownlie's documents on human rights, sixth edition. Edited by Sir Brownlie I., CBE, QC and Goodwin-Gill Guy S. Oxford: Oxford university press, 2010
7. Chalmers D., Davies G., Monti G. European Union Law, cases and materials, second edition. Cambridge: Cambridge University press, 2010.
8. Costa J. P. The relationship between the European Convention on Human Rights and European Union Law. A Jurisprudential Dialogue between the European Court of Human Rights and the European Court of Justice, lecture at the King's College London, 7 October 2008. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DA4C4A2E-0CBE-428A-A205-9EA0AA6E31F6/0/2008_Londres_King_s_College_7_10.pdf
9. Craig P., De Búrca G. EU law: text, cases, and materials, fifth edition. Oxford: Oxford University press, 2010.
10. Craig P. The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform. Oxford: Oxford University press, 2010.
11. Currie David P. The Constitution of the Federal Republic of Germany. Chicago: University Of Chicago Press, 1994.
12. Cuthbert M. Nutshells E.U. law in a nutshell, fifth edition. London: Sweet & Maxwell, 2006.
13. De Burca G. The road not taken: the European Union as a global human rights actor. The American Journal of International Law, No.105, 2011.
14. Discussion document of the Court of Justice of the European Union on certain aspects of the accession of the European Union to the European Convention for the Protection of

- Human Rights and Fundamental Freedoms, Luxembourg, 5 May 2010. Pieejams: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_64268
15. Douglas – Scott S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights *acquis*. Common Market Law Review, Vol. 43, 2006.
 16. Draft Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CDDH-UE (2011)16fin, Strasbourg, 19 July 2011. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_documents/CDDH-UE_2011_16_final_en.pdf
 17. Draft Explanatory report to the Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CDDH(2011)009 Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_MeetingReports/CDDH_2011_009_en.pdf
 18. Draft legal instruments on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, CDDH-UE (2011)16fin, III Draft explanatory report. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/CDDH-UE/CDDH-UE_documents_en.asp
 19. Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:en:PDF>
 20. Fact sheet - Case-law concerning the European Union. September 2011. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EA6F3298-FE75-48E7-B8A7-F9C5FF5EB710/0/FICHES_European_Union_EN.pdf
 21. Guild E., Lesieur G. The European Court of Justice on The European Convention on Human Rights Who said what, when? London: Kluwer Law International, 1998.
 22. Hartley T. C. The foundations of European Union law, seventh edition. New York: Oxford University press, 2010.
 23. Horspool M., Humphreys M. European Union Law, sixth edition. Oxford: Oxford University press, 2010.
 24. International human rights law. Edited by Moeckli D., Shah S., Sivakumaran S., consultant editor Harris D. Oxford: Oxford university press, 2010.
 25. Janis W. M., Kay R. S., Bradley A.W. European Human rights law. Text and materials, third edition. Oxford: Oxford University press, 2008.
 26. Jacobs, White, & Ovey. The European convention on Human Rights, fifth Edition. Oxford: Oxford University press, 2010.

27. Jacque J. P. The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental freedoms. *Common Market Law Review*, No. 48., 2011.
28. Joint Communication from Presidents Costa and Scouris, 27 January 2011. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/02164A4C-0B63-44C3-80C7-FC594EE16297/0/2011Communication_CEDHCJUE_EN.pdf.
29. Joint Declaration by the European Parliament, the Council and the Commission, Official Journal C103/1, 5 April 1977.
30. Koenig C., Haratsch A. *Europarecht* 3. Auflage. Tuebingen: Mohr Siebeck, 2000.
31. Kuijter M. The Accession of the European Union to the ECHR: A Gift for the ECHR's 60th Anniversary or an unwelcome intruder at the party? Amsterdam: Amsterdam Law Forum, VU University Amsterdam, 2011.
32. Lock T. Walking on a tightrope: the Draft ECHR Accession Agreement and the Autonomy of the EU Legal Order. *Common Market Law Review*, Vol. 48, 2011.
33. O'Boyle M. The Future of the European Court of Human Rights. *German Law Journal*, No. 12, 2011.
34. O'Meara N. „A More Secure Europe of Rights?“ The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU accession to the ECHR. *German Law Journal*, No. 12, 2011.
35. Opinion of Advocate General Sharpston, delivered on 17 June 2010, joined cases C-92/09 and C-93/09 Volker and Markus Schenke GbR (Case C-92/09) v Land Hessen, Hartmut Eifert (Case C-93/09) v Land Hessen. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CC0092:EN:HTML>
36. Questions and Answers. European Court of Human Rights. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/BB10719C-D747-4862-AE44-8A54D9B316D5/0/ENG_Questions_and_Answers.pdf.
37. Peers S., Ward A. *The European Union Charter of Fundamental Rights, politics, law and policy* (essays in European law). Oxford: Hart, 2004.
38. Report to the Committee of Ministers on the elaboration of legal instruments for the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 14 October 2011. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_MeetingReports/CDDH_2011_009_en.pdf.
39. Ribble M. R. I don't trust your Judgment: The European Convention on Human Rights meets the European Union on New Grounds? *Pennsylvania State: Penn State International Law Review*, No. 211, 2010.

40. Steiner J., Woods L. and Twigg - Flesner C. EU law, ninth edition. New York: Oxford University press, 2006.
41. Treaty Establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty. http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_en.htm
42. Weatherill S. Cases and Materials on EU Law, 9th edition. Oxford: Oxford University press, 2010.
43. Туманов В. А. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. – М.: Издательство НОРМА, 2001.

Normatīvie akti

44. ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieņemta ar Ģenerālās Asamblejas rezolūciju 217 A (III), 1948.gada 10.decembris.
45. Eiropas Padomes Statūti. Eiropas Padome. CETS No.:001, Londona, 1949.gada 5.maijs.
46. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ar grozījumiem, kas izdarīti ar 11. un 14.Protokolu ar Protokoliem Nr.1, 4, 6, 7, 12 un 13, Roma, 1950.gada 4.novembris.
47. Eiropas Ogļu un Tērauda kopienas dibināšanas līgums, 1951.gads.
48. Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (1957) (konsolidētā versija), Oficiālais Vēstnesis C 325, 2002.gada 24.decembris.
49. Konsolidēts Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (1957), Oficiālais Vēstnesis C 84, 2010.gada 30.marts.
50. Apvienošanās Līgums. Līgums par vienotas Eiropas Kopienas Padomes un vienots Eiropas Kopienas komisijas izveidi (8. Aprīlis 1965), Oficiālais Vēstnesis 152, 1967.gada 13.jūlijs.
51. Vienotais Eiropas Akts. Oficiālais Vēstnesis, L 169, 1987.gada 29.jūnijs.
52. Amsterdamas līgums. Oficiālais vēstnesis C 340, 1997.gada 10.novembris.
53. Nicas līgums. Oficiālais vēstnesis C 80, 2001.gada 10.marts.
54. Līgums par Konstitūciju Eiropai. Oficiālais vēstnesis C 310, 2004.gada 16.decembris.
55. Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. Oficiālais vēstnesis C 306, 2007. gada 13.decembris.
56. Līgums par Eiropas Savienību, konsolidētā versija, Oficiālais Vēstnesis C 83, 2010.gada 30.marts.
57. Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija). Oficiālais Vēstnesis C 83, 2010.gada 30.marts.

Juridiskās prakses materiāli

58. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979.gada 13.jūnija spriedums lietā 6833/74 Marckx v. Belgium. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR>.
59. Cilvēktiesību komisijas 1990.gada 09.februāra lēmums 13258/87, M. & Co. V the Federal Republic of Germany. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR>.
60. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999.gada 18.februāra spriedums lietā 24833/94 Matthews v. United Kingdom. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR>.
61. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005.gada 30.jūnija spriedums lietā 45036/98 Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirket v. Ireland. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/ECHR>.
62. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1963.gada 5.februāra spriedums lietā 26/62 NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration, ECR 1. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
63. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1963.gada 15.jūlija spriedums lietā 25/62 Plaumann & Co. v Commission of the European Economic Community, ECR 199. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
64. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1964.gada 15.jūlija spriedums lietā 6/64 Costa v ENEL, ECR 585. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
65. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1968.gada 11.jūlija spriedums lietā 35/67 August Josef Van Eick v Commission of the European Communities, ECR 329. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
66. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1969.gada 12.novembra spriedums lietā 29/69 Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt, ECR 419. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
67. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1970.gada 17.decembra spriedums lietā 11/70 Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel, ECR 1125. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
68. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1974.gada 14.maija spriedums lietā 4/73 J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities, ECR 491. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
69. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1975.gada 28.oktobra spriedums lietā 36/75 lietā Roland Rutili v Ministre de l'intérieur, ECR 1219. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.

70. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1979.gada 6.marta spriedums lietā 92/78 Spa Simmenthal v Commission of the European Communities, ECR 777. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
71. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1986.gada 23.aprīļa spriedums lietā 294/83 Parti ecologiste „Les Verts” v European Parliament, ECR 1339. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
72. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1987.gada 22.oktobra spriedums lietā 314/86, Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost, ECR 4199. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
73. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1990.gada 22.maija spriedums lietā C-70/88 European Parliament v Council of the European Communities, ECR I-2041. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
74. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1996.gada 30.aprīļa spriedums lietā 13/94 P v S and Cornwall County Council, ECR I-2143. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
75. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1997.gada 26.jūnija spriedums lietā C- 368/95 Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag, ECR I-03689. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
76. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 3.maija spriedums lietā T-177/01 Jégo-Quéré & Cie SA v Commission of the European Communities, ECR II-2365. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
77. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 25.jūlija spriedums lietā C-50/00 P Unión de Pequeños Agricultores v Council of the European Union, ECR I-06677. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
78. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 10.decembra spriedums lietā C-491/01 R v Secretary of State, ex parte BAT and Imperial Tobacco, ECR I-11543. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
79. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 12.jūnija spriedums lietā C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich, ECR I-05659. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
80. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004.gada 14.oktobra spriedums lietā C-36/02 Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn, ECR I-09609. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.

81. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā C-145/04 Spain v. United Kingdom, ECR I-7917. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
82. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2008.gada 3.septembra spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P and C-415/05 P Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union and Commission of the European Union, ECR I-06351. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
83. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2008.gada 16.decembra spriedums lietā C-73/07 Tietosuoja valtuutettu vs Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy, ECR I-09831. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>.
84. Bundesverfassungsgericht, Beschluss vom 22. Oktober 1986, Wünsche Handelsgesellschaft (Solange II) Az: 2 BvR 197/83. Pieejams: www.bundesverfassungsgericht.de/
85. Bundesverfassungsgericht 37, 271, Beschluß des Zweiten Senats vom 29. Mai 1974 Solange I. Pieejams: www.bundesverfassungsgericht.de/
86. Italian Constitutional Court. Case 183/73, Frontini v. Ministero delle Finanze, 2 CMLR 372, 1974. Pieejams: <http://www.cortecostituzionale.it/>

Bakalaura darbs „Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai tiesiskās sekas” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: (*personiskais paraksts*) Kristīne Markus

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr.iur., doc. Artūrs Kučs (*personiskais paraksts*) 21.05.2012.

Recenzents: mag. iur., lektors Arnis Buka

Darbs iesniegts Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā 21.05.2012.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Ilze Leonoviča (*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2012. prot. Nr. ____.

Komisijas sekretāre: _____ (*personiskais paraksts*)